

**En slingrig väg fram till att bli fors-
kare
Kampen mellan lantarbete och
studier
Forskare uppväxt på en lantgård.
Minnen och reflexioner**

Anders Gustavsson

Innehåll

Inledning Fel! Bokmärket är inte definierat.

I Att växa upp som ende son på ett familj jordbruk .. Fel! Bokmärket är inte definierat.

1 De första åren i livet **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

2 Utomhusarbeten under olika årstider **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

2 A Vårbruk **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

2 B Höskörd mitt i sommaren **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

2 C Skördearbeten på sensommaren 28

2 D Höstarbeten **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

2 E Vinterarbeten **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

3 Husdjur Fel! Bokmärket är inte definierat.

3 A Kor och mjölkning **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

3 B Hästar **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

3 C Höns **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

3 D Grisar **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

3 E Katter och hundar **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

3 F Biskötsel och fåravel **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

4 Underhåll av gårdens marker Fel! Bokmärket är inte definierat.

5 Byggnader och inredning Fel! Bokmärket är inte definierat.

6 Hushållsarbeten Fel! Bokmärket är inte definierat.

7 Dygnsrytm Fel! Bokmärket är inte definierat.

8 Årshögtider Fel! Bokmärket är inte definierat.

8 A Jul **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

8 B Påsk **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

8 C Midsommar **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

8 D Födelsedagar **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

9 Socialt liv Fel! Bokmärket är inte definierat.

9 A Buss- och poststation **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

9 B Spontana besök i hemmet **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

9 C Sociala möten för kvinnor **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

9 D Grannkonflikter **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

10 Sjukvård för människor och husdjur Fel! Bokmärket är inte definierat.

10 A Läkare **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

10 B Veterinär **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

11 Bankverksamhet Fel! Bokmärket är inte definierat.

11 A Huvudman i banken **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

11 B Inofficiell bankverksamhet **Fel! Bokmärket är inte definierat.**

- 12 Kommunalpolitik** Fel! Bokmärket är inte definierat.
- 13 Skolor och utbildning**..... Fel! Bokmärket är inte definierat.
- 1 Kallefors skola 1947-1949 **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 2 Livetorps skola 1949-1951 **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 3 Gilleby skola 1951-1954 **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 4 Bräcke skola 1955 **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 5 Idrott under skoltiden..... **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 6 Hermodsstudier för realexamen . **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 7 Studentexamen på Hermods **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 8 Militärutbildning..... **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 9 Universitetsstudier i Lund **Fel! Bokmärket är inte definierat.**
- 14 Personlig bakgrund och erfarenhet relaterat till forskarbanan ...** Fel!
Bokmärket är inte definierat.

Personlig bakgrund och erfarenhet relaterat till forskarbanan

Baksidestext och abstract

I denna bok belyser etnologen Anders Gustavsson sin slingriga väg fram till att bli forskare. Hur kan man ta sig ur traditionella, invanda och påtvingade levnadsmönster för att ägna sitt liv åt något helt annat som man är nyfiken på? Tanken i boken är att personliga erfarenheter och upplevelser långt före forskarkarriären spelar in vid val av forskningsämnen, metoder och analyser.

Om författarens spänningsfyllda forskarbana som docent i Lund och professor i Uppsala och Oslo kan du läsa i antologin *Makt. Bruk och missbruk* som gavs ut av Strömstad akademi 2024.

Inledning

I de tidigare antologierna *Forskarkarriärer*, 2020 och *Makt. Bruk och missbruk*, 2024, som Strömstad akademi gett ut, har fokus varit på framgångar och motgångar i forskarkarriärerna. Men vad ligger före forskarkarriären hos den enskilde forskaren? En sådan frågeställning är väsentlig att ställa med

tanke på framväxten av subjektivistiska tankegångar inom forskningen. Det är en skillnad jämfört med tidigare dominerande uppfattningar om att forskaren skulle vara neutral och från sidan studera forskningsobjekten. Forskarsubjektet skulle inte ha någon inverkan på uppläggning och resultat av undersökningarna. Begreppen autoetnografi och reflexivitet som mer och mer kommit att uppmärksammas, går ut på att forskaren är en del av forskningsprocessen. Det kan gälla ämnesval där jag kan ge ett tydligt exempel. Läsaren kommer att finna att jag har haft ett problematiskt förhållande till höskörd alltsedan min uppväxt på en lantgård. Min handledare i Lund professor Nils-Arvid Bringéus som själv inte hade jordbrukarbakgrund, föreslog 1967 att jag skulle skriva licentiatavhandling om höskörd. Den skulle vara en del av hans pågående jordbruksstudier. Jag svarade nej till detta förslag. Däremot godtog jag hans nästa förslag att skriva om kyrktagning av barnaföderskor i äldre tid. Jag hade aldrig själv upplevt denna intagningsrit i kyrkan men hade hört mamma berätta att hon blev kyrktagen efter min födsel i Tegneby prästgård och fick falla på knä på en pall. Min relation till mamma var närmare än till pappa och hans ständiga arbete på gården. Det kan ha påverkat mitt ämnesval som ledde fram till min doktorsavhandling i Lund *Kyrktagningsse- den i Sverige, 1972*.

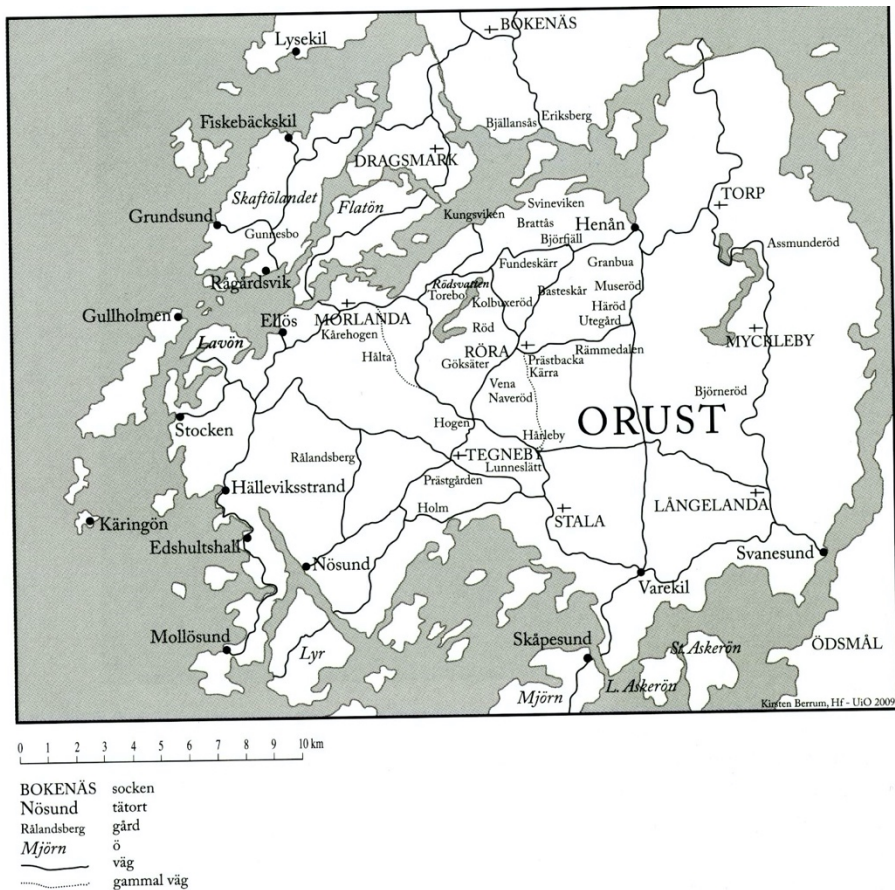
Denna text är en autoetnografisk folkloristisk presentation och utgör en form av essä. Berättelser som lockas fram ur mitt minne är centrala i framställningen. Den vill visa på livet på ett familjejordbruk ur ett inifrånperspektiv som är självupplevt innan den moderna mekaniseringen av jordbruken hade skett. Handens arbete var fortfarande viktigt. På så vis är boken också ett agrarhistoriskt bidrag. Med etnologisk terminologi utförde jag deltagande observation av ett liv på landsbygden som numera är borta. Det var ett fältarbete som

jag utförde i tidiga år med lyssnande, observation, kamera och praktiskt arbete innan jag senare blev etnolog. I denna framställning kan dagens unga generation lära sig något om sina förfäders historia och levnadsvillkor innan maskinerna successivt under 1900-talet tog över mycket av de tunga arbetena.

Under skrivprocessen har fler och fler minnen av berättelser och händelser lockats fram. De har under lång tid varit lagrade i hjärnan ungefär som i en databank. Mamma Birgit född 1910 berättade mycket om människor och händelser. Pappa Gustav född 1893 berättade inte lika mycket. Jag observerade hans arbetsuppgifter på gården där jag ofta fick delta praktiskt. Farbror Johan född 1890 hade inte samma arbetsförmåga och fick därför mindre fysiskt krävande arbetsuppgifter.

I dagligt tal talade man om andra människor med förnamn plus i eller på gården där de bodde. Pappa gick under namnet Gustav i Hogen. Efternamn användes bara i fråga om människor som kom utifrån eller som inte hade ett sonnamn. Det var läkare, veterinärer, präster och lärare.

De gårdar som nämns i denna framställning ligger inom några få kilometers avstånd räknat från vår gård i Hogen. Därifrån går det att med blotta ögat se gårdarna Hälla, Skeppstala, Fläskum, Smedby, Otteslätt, Kallefors och Torsby. Detta är landsbygd som dominerades av familjejordbruk.

Karta över Orust. Den har ritats 2009 av Kirsten Berrum, Oslo universitet.

Fig. 1. Karta över Orust ritad 2009 av Kirsten Berrum, Oslo.

Eftersom den gamla norskinspirerade dialekten levde kvar under min uppväxt, använder jag en del dialektord och skriver det rikssvenska ordet efteråt inom parentes. Stavning med w anger att uttalet påminner om engelskt w. aa betyder långt a. På så vis kan även dialektforskare ha glädje av denna presentation.

I det första huvudavsnittet om livet på en lantgård presenterar jag flera foton som visar olika arbetsmoment både utomhus och inomhus. Om inte annat anges har jag tagit dessa

bilder efter det att jag hade fått en lådkamera 1955. Däremot finns det få foton från min skoltid och universitetsstudierna.

I Att växa upp som ende son på ett familjejordbruk

1 De första åren i livet

Mina föräldrar gifte sig i mammas hem på gården Häröd i Myckleby socken på Nobeldagen den 10 december 1939. Pappas bröllopsvittnen var brodern Johan och pigan Alice född 1916. Jag föddes på BB i Uddevalla den 7 december 1940 och blev där döpt av pastor Agner. Min mormor Hildur född 1876 var gudmor. Taxi Karl Birger förkortat KB från Orust hämtade mamma och mig på BB. Mina föräldrar besökte på hemvägen en prästänka från Orust som bodde i Ljungskile. Vid hemfärden satte mamma och pappa sig i taxin. Efter en stund sade mamma: "Var är pojken". Då visade det sig att pappa hade glömt mig hos prästänkan. Taxin fick återvända för att hämta mig.

De första vintrarna under andra världskriget var mycket kalla och det var svårt att hålla värmen när man eldade med ved. Jag fick då ligga i samma säng som pappa för att inte frysa. Det första fotot av mig är taget sommaren 1941 när mamma besökte sitt hem i Häröd och höll mig på armen (se foto).

Fig. 2. Mamma Birgit håller mig på armen i Häröd sommaren 1941.

Den 12 augusti 1943 fick jag en syster Gunilla. Mamma förlöstes i hemmet av barnmorskan Ebba Persson. Strax efteråt visade hon upp Gunilla för skördefolket. Det var pappa, Johan och dagkarlen Nils i Fjällgårde som då fick förmiddagskaffe i köket. Vid Gunillas dop i hemmet skall jag ha svarat på komminister Ernst Setterbys fråga om mitt namn att jag heter Anders Karl Pappa. Mitt namn är Anders Karl Gustav. Jag skall också ha bitit prästen i benet när det var samling vid bordet.

På pappas sida hade jag ingen nära släkt utöver den ogifte farbrodern Johan som ingick i vårt hushåll. Han ägde halva gården men det var pappa som bestämde. Johan hade inte mycket att säga till om. Min släkt kom till gården Hogen 1889 när farfar och farmor gifte sig. Både hus och "lagårl" (ladugård) var nybyggda och bekostade med hypotekslån. Den ursprungliga gården bestod av cirka sex hektar åkermark förutom betesmark och två hektar skog som planterades i slutet av 1800-talet av farfar och hans bror Justinus. 1902 köpte farfar ytterligare cirka fem hektar åker med god jordkvalitet av sin granne Abraham Olsson i Hogen. Hans

Fig. 3. Från höger farfar Anders, farmor Alma, pappa Gustav och farbror Johan omkring 1920.

boningshus plockades ned och såldes till Flatön. Ladugården blev kvar till 1932 då den revs och en ny ladugård uppfördes. Den kallar jag för andra ladugården eller övre ladugården. Avståndet mellan ladugårdarna är cirka två meter på var sin sida om landsvägen. 1909 köpte farfar ytterligare ett markområde på cirka ett hektar på Tannbacken som

tillhörde granngården Torsby. Vår gård kom alltså att bestå av cirka 12 hektar åker. Det var en tillräcklig areal för att pappa och Johan skulle klara sin ekonomiska försörjning.

På mammas sida i Myckleby hade jag nio kusiner i min ålder. Den som jag mest kontakter med var Mats född 1940. Vi hade fotbollsintresset gemensamt. Andra manliga kusiner var intresserade av jakt, som jag var totalt ointresserad av. Mina morbröder var jägare. Carl-Hugo född 1913 brukade föräldragården i Häröd och bodde på bottenvåningen medan mormor och morfar höll till på övervåningen. Det gamla huset i Häröd brann ned i januari 1940, och mamma förlorade en del av sina ägodelar bland annat en folkdräkt som hon själv tillverkat.

Mitt första **minne** är från 1945. Vid krigsslutet kom Johan in i huset med tidningen Bohusläningen som han hämtat och berättade att kriget var slut. Det var en stor sak som engagerade honom. På tidningens framsida fanns en stor bild av den norska kungen Håkon som kunde återvända från sin tillflykt under kriget i England. Jag minns också när Johan i oktober 1950 öppnade köksdörren ut mot gården och berättade att radion just hade meddelat att kung Gustaf V hade avlidit.

I femårsåldern fick jag en bestraffning som bestod i att pappa körde upp mig på loftet (andra våningen) där det inte fanns något ljus. Han stängde dörren med en krok på utsidan. Jag var väldigt rädd för mörkret. Där kunde finnas spöken. Jag stod på baksidan av dörren och tittade ned i trappan genom en springa i dörren. Till slut blev jag befriad när min syster ropade "Min Ande (Anders) åka loft". Hon ville att jag skulle få komma ned från loftet och då gav pappa efter.

Vid sex års ålder blev jag opererad på Mölndals lasarett för polyper i halsen. Jag minns ännu hur hemskt det var att bli sövd med eter och inte ha föräldrarna i närheten. Jag blev väldigt glad när pappa kom in på lasarettssalen för att hämta mig.

Jag var med om ett bröllop i Myckleby när min moster Margot född 1906 gifte sig 1946 med Johan i Dale född 1900. Jag och Gunilla var brudnäsbar (se foto).

Fig. 4. Bröllopgäster i Häröd för moster Margot och Johan den 8 juni 1946. Pappa längst till höger var marskalk och jag brudnäsbar klädd i vit siömansdräkt bredvid min svster.

Min första begravning var när morfar Carl i Häröd född 1866 jordfästes i Myckleby 1954. Vi barnbarn tittade på kistan som stod i ett garage och var omgiven av granris. Morfar hade i sin ungdom arbetat som snickare i USA i 16 år. Han hade sparat så mycket pengar att han kunde köpa gården i Häröd som var min mormors hem. Han blev åderförkalkad när han var i 85-årsåldern och kom då att vistas på Sankt

Jörgens mentalsjukhus i Göteborg. Strax före jul 1953 fick jag åka med pappa och moster Margot i en taxi för att hämta hem honom till Häröd över julen. Margot klappade morfars händer i taxin. Mormor bjöd på mat när vi kom hem, men morfar var orolig och vandrade runt i huset. Han fick snart komma tillbaka till mentalsjukhuset där han dog den 10 februari 1954.

Jag lekte mest med grannen Helge som bodde på poststationen på Hogen född 1942. Vi byggde vägar i vår trädgård. Det berodde på Håkan i Tannbacken född 1941 vars pappa Olle var vägarbetare. Vi hade en rund järnring som vägskrapa och byggde hus av sillådor av trä som pappa fått när han köpte sill till föda åt hönsen. Både pojkar och flickor lekte tillsammans. Det var min syster Gunilla och Helges syster Anita född 1940. Anita föreslog en gång att vi skulle leka "skinteleken". Det betydde att vi alla klädde av oss nakna. Då pappa kom förbjöd han "skinteleken" och vi fick ta på oss kläderna. Jag var i sjuårsåldern då.

När vi åkte rattkälke på vintern från gårdsplanen ned mot landsvägen, strödde pappa grus vid vägkanten så att vi inte skulle kunna åka ut på vägen och riskera att bli påkörda av bilar.

Pappa hade ägt en bil av märket A-Ford i början av 1930-talet. Han sålde den 1931 när en granne John i Otteslätt hade lånat den och krockat. Sommaren 1950 köpte pappa en ny bil av märket Ford Prefect. Innan dess cyklade mamma och pappa den två mil långa vägen till Häröd med mig och min syster på pakethållaren. Mina kusiner i Myckleby kallade Ford Prefect bilen för "ståplats för fyra", eftersom den var så hög (se foto). 1960 köpte pappa nästa bil, en Ford Anglia. När mormor Hildur fyllde 75 år den 3 december 1951 blev

det underkylt regn. Pappa blev rädd för det hala väglaget och körde så fort som möjligt för att komma hem. Mamma, Gunilla och jag var rädda under den snabba färden på de krokiga vägarna. Det fanns inga vinterdäck på den tiden.

Fig. 5. Till höger om bilen Ford Prefect pappa och mamma och till vänster om bilen Gunilla 1955.

Vi hade en piga som hjälpte mamma med hushållsarbeten då jag var barn. Under mina första år var Alice född 1916 piga och sedan Asta född 1928. Snickare Hilding i Otteslätt gjorde i ordning ett rum på loftet där pigan kunde bo. Asta var väldigt snäll och läste kvällsagor för mig och min syster. Vi hade ingen piga efter Asta som slutade när jag var sju år. Någon dräng hade inte pappa, men däremot dagkarlar från en gård i Fjällgårde där det fanns flera bröder. Nils och Gunnar hjälpte till i skördearbetet.

Mamma tog körlektioner 1952 hos Berntssons bilskola i Stenungsund. Efter godkänt prov kunde hon själv köra bil och besöka sina föräldrar och släkt i Myckleby och även skjutsa kvinnor till symöten och födelsedagskalas. Det var ovanligt vid den tiden att kvinnor i trakten tog körkort. För pappa var bilen viktig som transportfordon när han skulle köra säckar med säd till kvarnen.

Pappa hade 1936 köpt gården Kodebacken utanför Uddevalla innan han var gift. Det var drygt 50 hektar åkermark, mycket skog och en torvmosse där ett företag utvann torv. Mamma, pappa, jag och Gunilla bodde vintern 1946-1947 på Kodebacken. I mars 1947 sålde pappa gården till Åke Mattsson från Tossene. Jag minns auktionen och hur kallt det var i mars 1947. Pappa körde mjölk med släde till landsvägen i 34 graders kyla. Han fick sälja Kodebacken eftersom hans broder Johan inte klarade av att sköta gården ensam på Hogen utan drabbades av magsår. Pappa hade köpt Kodebacken för 64 000 kronor och sålde den för 120 000 kronor.

Sedan pappa sålt Kodebacken köpte han ett landshövdingehus Ullmansgatan i Göteborg 1954 och 1959 ett annat landshövdingehus på Klareborgsgatan i Majorna. Det fanns en vicevärd anställd av pappa. Han ringde ibland för att fråga om råd. Om pappa då körde "dynga" (gödsel), svarade mamma att han inte var hemma. För henne stämde det inte att en ägare av ett landshövdingehus i Göteborg körde gödsel. Kontrasten blev för stor mellan livet i staden och på landet. Gödselkörning var något skamligt att tala om för stadsbor. Det var ovanligt i vår bygd att en bonde ägde hyreshus i en stad. Därför kunde han i sin omgivning betraktas som rik.

Jag fick sköta om bokföringen för dessa hus men var ointresserad. Till slut lyckades jag få pappa att sälja dessa två hus 1976. Det var under min docenttid i Lund och jag tyckte att jag kunde bli fri från att serva pappa.

Min syster Gunilla började studera och bo inackorderad i Uddevalla 1957 och bodde därefter inte hemma. Hon blev sjuksköterska 1965 och gifte sig 1966. Hon fick tre barn födda 1967, 1969 och 1972. Familjen bodde i ett eget hus

på Hogen 1975-1988. Under den tiden hade jag en nära kontakt med de uppväxande syskonbarnen. Därefter flyttade familjen till en lantgård i Erikstad i Dalsland.

2 Utomhusarbeten under olika årstider

När en pojke var i tioårsåldern ansågs det självklart att han skulle hjälpa till med arbeten på gården. Pappa och Johan var den primära arbetskraften utomhus. Mamma hade hand om inomhusarbetena och deltog utomhus endast vid mjölkningen av korna på kvällarna under sommaren. Eftersom vi inte hade någon dräng blev det desto viktigare att jag som ende son kunde ställa upp. Det var inget att diskutera för pappa. Det bara var så. Många gånger önskade jag att jag hade haft en eller flera bröder att dela arbetsuppgifterna med.

Pappa ansåg att jag arbetade alldeles för snabbt med att utföra gårdens arbetsuppgifter. Han tyckte inte om att jag använde "tjeva" (vänster hand), vilket han ansåg vara bakvänt. Jag lastade alltför stora lass med hö eller säd på vagnen så att den riskerade att välta. Detta hände också. Mitt enda motiv var att så fort som möjligt kunna återvända till studierna. Vid ett tillfälle 1959 skulle pappa och jag lasta gödsel på traktorvagnen. Jag hade alldeles innan fyllt bensin på traktorn vid bensinstationen i Hogen men i hastigheten glömt att skruva på bensinlocket. Bensin rann därför in i motorn och traktorn tog eld. Pappa fick tag i en filt på traktorsitsen och lyckades släcka elden innan traktorn exploderade och den intilliggande ladugården i så fall hade fattat eld. Pappa blev väldigt arg för att jag varit så vårdslös med traktorn. Även jag blev chockad av denna händelse. Under lång tid efteråt blev jag väldigt kall om händerna och undvek då att handhälsa på människor.

Pappa menade att man skulle arbeta ständigt men i lagom takt för att inte slita ut sig. Man skulle inte arbeta så hårt att man blev "aandbusten" (andfådd). Pappa var arbetsför fram till sin plötsliga död på traktorsitsen nära 88 år gammal. Undantag från arbete i lagom takt var vid "aandtider". Det gällde vid vårsådd samt skörd av hö och säd. Sådana arbeten skulle gå fort undan. Då kunde pappa stiga upp kl. 3 om morgonen och arbeta fram till kl. 11 på kvällen. När mamma flyttat till Hogen i december 1939, sade grannen Sonja: "Du skall få se när det är andtider är Gustav och Johan som garna (galna)", dvs de har stor brådska med arbetet. När Johan blev trött av sitt arbete i "aandtider", sade han att han var "makteslös". Jag grep då in och hjälpte honom med arbetsuppgifter som pappa förväntade att han skulle göra. På så vis fick jag utföra både mina och en del av Johans uppgifter, men jag berättade inte för pappa att jag hjälpte Johan. Han trodde att Johan utförde sina uppgifter.

För pappa var det ytterst viktigt att gården Hogen skulle stanna kvar i slakten och brukas av hans avkomma. Det satte särskild press på mig som ende son. Detta kan förklara varför jag utbrast "En arvinge till Hogen" när vår son Johan just hade fötts 1988. Jag vill dock inte sätta press på honom som pappa gjorde mot mig. Han ville inte arrendera ut mark så länge som han levde. När Johan hade dött 1969, arrenderade han ut markbiten på Tannbacken till grannen Arne i Torsby född 1919. 1974 fortsatte pappa med att arrendera ut "hamna" till grannen Carl-Otto i Fläskum född 1948. Han fortsatte att bruka den återstående delen av gården fram till sin död 1980.

Vid alla utomhusarbeten spelade vädret en avgörande roll. Förutom väderleksrapporterna på radion var det även viktigt

att iakttä olika väderstecken. En ring runt månen ansågs betyda sämre väder. Detsamma gällde om det syntes två "solulvar" (solar) på var sin sida om månen.

Vilka var då de olika arbetsuppgifterna på gården och hur fördelade de sig under året?

2 A Vårbruk

Ett arbete i mars var att lägga upp "haggårdar" (gärdsgårdar). Då gick pappa och jag på var sin sida om gärdsgården och lade upp de stenar som fallit ned under vintern på grund av tjäle. Det var ett tungt arbete. Pappa var oerhört stark och kunde flytta på så kallade "grundvalar" som låg längst ned i botten på gärdsgården.

I mars skulle även "fyrning" (eldning) ske. Det betydde att pappa satte eld på från förra året överblivet torrt gräs i betesmarkerna. Jag fick vakta så att elden inte spred sig utanför hagmarken. Vi hade en granruska i handen som vi slog med för att kontrollera elden. Det skulle vara vindstilla och torrt väder när man "fytrade" (se foto). Under våren 1955 planterade jag och Johan många granplantor på vår gårdsdel på Tannbacken.

. Det skulle vara vindstilla och torrt väder när man "fytrade" (se foto). Pappa sålde havre och vete samt klöverfrö som utsäde. Han var noga med att det skulle vara god vikt på vågen så att köparen inte blev lurad. Kunder skulle alltid bjudas på kaffe och småkakor och en "halv", dvs brännvin som slogs i kaffekoppen. Pappa satt bara med en stund när gäster kom på dagtid. De kunde fortsätta samtalet med mamma.

Innan vårbruket kom i gång skulle harvpinnarna slipas så att de blev så vassa som möjligt. Detta arbete utfördes av smeden och bonden John i Otteslätt född 1909. Denna slipning på våren och hans grisslakt i november (se nedan) bestod av bytesarbete. Jag fick hjälpa John med att bärga skörden av säd i augusti. Hans nittioåriga mamma Anna född 1866 bjöd då på en god blåbärssoppa. Johan hackade upp potatis för John i september.

Fig. 6. Pappa "fyrar" gräs tillsammans med barnbarnen Anna-Karin och Robert omkring 1975.

Vårsådden skedde i maj. Då fick jag gå efter hästarna och harva. Det fanns pinnharv med tinnar och fjäderharv med fjädrar. Om det var "äckrer", dvs klöverfält som blivit plöjd

under föregående höst, skulle man först använda en särskild harv. Den bestod förutom av tinnar även av en tvärgående bräda som skulle krossa den hårda jorden. Den som harvade kunde stå ovanpå harven för att ge mer tyngd åt den. En gång när jag var cirka tolv år var jag ensam vid harvningen på ett markområde kallat "hamna", som betyder sämre jordkvalitet. Jag råkade slinta och fick ett ben under den tvärgående brädan och kunde inte göra mig fri. Som väl var stannade hästarna till dess att pappa långt om länge kom cyklande och kunde hjälpa mig att komma loss. Han fick lyfta

upp harven. Om hästarna hade rört sig framåt hade mitt ben blivit skadat men jag klarade mig helskinnad från det hela.

Fig. 7. Pappa harvar med pinnharv 1971.

Åkrarna var cirka fem meter breda och skiljdes åt genom en fåra som pappa plöjde efter sådden. Kortändan av åkrarna kallades "vänning" och blev inte upplöjd eller sådd. Där skulle hästarna vända vid sådd och skörd.

När harvningen var klar, sådde pappa med en hästdragen såmaskin (se foto). Sädesslag var havre, korn och vete. Därtill kom foderbetor och kålrötter. Det var viktigt att det blev

jämn sådd på åkrarna, och därför ville pappa inte anförtro någon annan denna uppgift.

Fig. 8. Pappa sår med hästen Blenda cirka 1960.

Därefter tillplattades jorden med en hästdragen ringvält (se foto). Johan brukade stå ovanpå ringvälten för att den skulle

Fig. 9. Pappa står ovanpå ringvälten.

få större tyngd och bättre kunna krossa "jordkocklar" (hårda jordbitar).

Fig. 10. Pappa sår gödning 1971.

Om ett sädesgärde skulle bli klöverfält under det kommande året, sådde pappa klöverfrö för hand ur ett tråg som han bar på magen (se foto). Han kastade ut klöverfröet med bägge händerna och hade en särskild teknik så att sådden blev jämn. På detta sätt sådde han även gödning

Mamma odlade grönsaker på en bit av en åker. Innan sådden fick jag dra upp raka ränder i den harvade jorden med hjälp av ett järntjuder. Mamma sådde dill, persilja, morötter, kål och sallader och rensade sedan bort ogräs.

I maj skulle "potäter" (potatis) läggas. Pappa plöjde fåror med hästen. Sedan skulle potatisen placeras för hand i fåran

med ett par decimeters avstånd. Därefter spreds gödsel ovanpå med en grep innan pappa plöjde. När potatisväxterna hade kommit upp ur jorden skulle de rensas från ogräs med en hacka. Det var Johans uppgift.

Även säden skulle rensas från ogräs. Pappa plockade bort tistlar för hand. Från början ville han inte ha besprutningsmedel, men senare lät han Georg i Skeppstala född 1925 med traktor bespruta sädesfälten i juni.

"Kwigga" (kvickrot) kunde inte bekämpas på annat sätt än genom att de långa rötterna hackades upp. Pappa stoppade dem i fickan. Sedan slängde han bort dem på ett berg där de torkade bort.

Pappa var också rädd för "flawhavre" (flyghavre) som inte heller kunde bekämpas med besprutningsmedel. Det växte en del flyghavrestrån på Orvar i Smedbys åker väster om vår mark på "hamna". Faran var att flyghavren spreds med västanvinden till pappas gärde. Orvar bekämpade inte detta ogräs till pappas förfäran. Så fort pappa såg ett flyghavrestrå på vår mark ryckte han bort det och stoppade i fickan för att sedan slänga det på ett berg.

När foderbetor och kålrötter kommit upp ur jorden skulle de gallras så att de inte skulle växa alltför tätt. Det var mitt och Johans arbete i juni. Jag fick även hjälpa grannen Georg i Skeppstala att gallra tillsammans med några pojkar i trakten. Detta var inget bytesarbete, utan vi fick en liten penningersättning.

2 B Höskörd mitt i sommaren

Höskörden började i juni. Före midsommar slog pappa alla landsvägskanter, "vänningarna" och den långa bäcken på gården med lie. Detta hö var mjukare än det som växte på åkrarna och skulle vara foder till kalvar.

Pappa behärskade tekniken att få hela liebladet vågrät mot marken så att slåttern blev jämn. Han ville inte att någon annan än han skulle slå med lie för då kunde gräset bli ojämnt avslaget. Det gällde att lien var skarp. Min uppgift var att dra slipstenen för hand till dess att pappa efter min uppmaning skaffade en elektrisk motor. Då slapp jag att med jämna mellanrum att dra slipstenen. När pappa arbetade vid vägkanten eller bäcken hade han med sig i fickan en "listicka". Det var en liten trästav med pålimmad slipstenscement. Med denna sticka kunde han förlänga tiden mellan besöken vid slipstenen.

På midsommarafton slog pappa den första höslåttern med en- eller tvåhästars slåttermaskin. Min uppgift var att med en högaffel vända på höet så att vind och sol fick bättre effekt vid torkningen. Höet skulle sedan torka under de två följande helgdagarna.

Fig. 11. Pappa slår hö 1971 med enhästars slåttermaskin.

höet så att vind och sol fick bättre effekt vid torkningen. Höet skulle sedan torka under de två följande helgdagarna.

På måndagen efter midsommar skulle höet hängas upp på hässjor eller stackar. Min uppgift vid hässjning var att med ett spett hugga hål i marken för de nio stöarna i varje hässja. Därefter skulle jag sätta upp ståltrådarna som höet skulle hängas på mellan stöarna. Pappa hade även trebenta stackar av trä som gick under namnet "trebeningar" eller "käringar". Det var en konst att lägga upp höet så att det inte ramlade ned från den träställningen.

Vid höskörden slogs först timotejfälten och senare klöverfältet. När gräset hade slagits ned, skulle höet vändas för hand. Det var ett tidskrävande arbete. Utmed dikes- och vägkanter fick man vara på sin vakt för huggormar. Därför skulle man

ha ordentliga skor på fötterna. Jag har inte blivit biten av en huggorm men däremot slagit ihjäl några. Om det kommit regn innan höet hunnit att hängas upp, fick hövändningen göras om. Det innebar en verklig lättnad när pappa skaffade en hövändare som först var hästdragen och senare traktor-dragen.

Fig. 12. Pappa kör hästräfsa efter slåttern.

Höet som skulle hängas upp samlades ihop av en hästdragen släpräfsa. Höet kunde då bli hårt sammanpackat. Särskilt klöver kunde vara tungt att hänga upp på hässjan. Efter hässjning och stackning skulle en finräfsning ske med hästräfsa.

När höet hade torkat en eller två veckor två beroende på vädret, skulle det köras in i lador med häst och vagn. Min uppgift var att lasta höet med en högaffel. Johan stod uppe i lasset och trampade ihop höet. Under stackarna hade mössen ofta byggt bo. Då gällde det att sparka ihjäl dem, men

många hann att springa sin väg. När lastningen var färdig, fästes en "lässetång" (laststång) ovanpå hölasset så att höet inte skulle falla av vid hemfärden. Inne i ladugården lastade pappa av lasset i ladan. Hästen kopplades ifrån vagnen och fick gå till en tom vagn på gården. Så bar det iväg för att hämta nästa lass hö.

Efter höskörden skulle hässjällningarna och stackarna forslas bort från gårdet. Det var min uppgift att rulla ihop ståltrådarna i "rinkor".

Fig. 13. Pappa på väg med häst och vagn med "lässestång" i för att hämta in nästa lass hö.

I min dagbok från 1950-talet har jag noterat hur många hässjor och höstackar vi hade satt upp. 1954 fanns 37 hässjor och 81,5 stackar. Jag har noterat vilka gården som det var hässjor på och vilka åkerstycken som hade stackar.

När höet var inbärgat i slutet av juli skulle gödsling på "träsjorla" (trädesjorden) äga rum. Detta gjordes för hand med en gödselgrep. Pappa skaffade inte gödselspridare, men på

senare år lånade han en gödselspridare av en granne Åke i Hälla född 1915.

Fig. 14. Pappa kommer hem med ett hölass.

2 C Skördearbeten på sensommaren

Från 1952 till 1968 hade vi ärtodling för konservfabriken i Ellös. En av deras anställda som gick under namnet "Ärtsvensson", åkte runt till olika gårdar och kontrollerade om ärtorna var mogna för skörd. De fick inte vara alltför mogna, ty då blev de hårda och kunde inte läggas in i konservburkar. När "Ärtsvensson" gett klartecken, slog pappa ned

ärtblasten med lie. Det skulle ske på efternatten så att ärtväxterna hann att levereras till fabriken kl. 7 på morgonen. Några år lejde pappa en lastbil som hämtade ärtskörden. Allt riset skulle följa med på lasset för att sedan tröskas i Ellös. Jag och pappa fick kasta ärtväxterna med en högaffel upp på lastbilsflaket. Där tog lastbilschauffören emot och stuvade lasten. Eftersom riset inte var torkat, blev lasten mycket tung. Under senare år använde vi vår traktor med kärra för att köra till Ellös. De "ärtpungar" (ärtskidor) som blev kvar på åkern plockades upp och kokades med skalen på till ärtsoppa.

Den 31 juli 1968 var jag på väg med ett stort lass ärter på traktorkärran. När jag kom i en kraftig nedförsbacke i Ellös samhälle, exploderade ett av däcken på vagnen och hela lasset åkte ned i en trädgård bredvid vägen. Som väl var välte inte traktorn, för då hade jag säkert omkommit eftersom det vid den tiden inte fanns någon skyddande båge på traktorn. Anställda vid fabriken kom och lastade upp hela lasset från trädgården. Några träd hade skadats där.

Jag fick inkomsten av ärtodlingen när jag började studera på Hermods korrespondensinstitut 1955. Dessa intäkter var också viktiga under mina första studieår vid Lunds universitet från 1962.

Fig. 15. Från vänster Johan, jag och pappa med lie i handen vid ärt-skörd 1960.

Skörden av säd skedde i augusti och september. Innan slåtern mejade pappa en "skår" med lie i utkanterna av sädesåkrarna. Annars skulle hästar och slåtermaskin och senare självbindare "trasa" (trampa) ned den säd som växte där. Det skulle betyda att sädeskorn blev förstörda. För pappa fick ingen skörd gå förlorad. Den nedslagna säden skulle läggas på ett band av halmstrå och bindas till en "nek" (kärve). Detsamma gällde den säd som slogs med slåtermaskin. Arbetet kallades för "ta upp etter mejen" (ta upp efter lien). Två och två kärvar ställdes mot varandra. Åtta par

kärvar på bredd utgjorde ett "krapp". Två krapp bildade en "träve".

Pappa skaffade självbindare i början av 1950-talet. Den drogs av två hästar. Då bands kärvarna med snören och kastades ut på marken. Under våta somrar sjönk självbindarhjulerna av stål ned i marken. Hästarna orkade inte dra och pappa fick slå säden med lie. Ett sådant vått år var 1962, när pappa mejade säd på många gårdar och Johan fick "ta upp etter mejen". Jag var inte hemma då utan hade börjat mina universitetsstudier i Lund.

Fig. 16. Pappa sitter på självbindaren.

Krappen skulle stå ute en eller två veckor för att torka. Sedan hämtades de med häst och vagn och staplades i ladorna ovanpå höet. Det var viktigt att kärvarna var torra. Annars kunde de mögla inne i ladugårdarna. Om någon eller några kärvar inte var torra vid hemkörningen, lade pappa ned dem en och en på marken för torkning.

Pappa odlade klöver- och timotejfrö för att sås. Därför sparades ett markområde vid höskörden, och det slogs sedan med slåttermaskin. Timotejen bands till kärvar för hand. Självbindare kunde inte användas, ty då skulle timotejfröna ramla ut på marken. Klöverfröfält stackades. I ladugården lades timotejkärvarna ovanpå ett innertak över logen. Klöverfröskörden fick sin plats ovanpå höet.

Vi hade två gårdar som kallades för "bönejord" ty de lämpade sig för odling av foderbönor. Bönorna slogs med slåttermaskin och skörden blev stackad för att senare köras in i ladan.

Pappa ville i det längsta hålla fast vid självbindare. Han gick med på att den blev traktordragen i stället för hästdragen efter 1959. Däremot undvek han länge att anlita skördetröska. Under de sista levnadsåren accepterade han att leja en skördetröska som grannen Georg i Skeppstala åkte runt med på olika gårdar. Skördetröskan skulle komma under pappas sista levnadsdag den 8 september 1980. Jag skulle hjälpa honom att hänga på en traktorvagn där den tröskade säden skulle lastas. Plötsligt satt pappa död på traktorn med motorn i friläge. Jag fick lyfta ned honom på marken och hörde då hans sista djupa utandning. Detta är enda gången som jag har sett en död människa.

Samtidigt med skörden av säd skulle "träsjorlen" (trädesjorden) harvas för att bli sådd med vete i slutet av augusti eller början av september. För att få säd till att så tröskade pappa med "prejel" (slaga) vetekärvar som just hade skördats. Han behärskade denna teknik som bestod i att hantera två käppar som var sammanbundna i ena änden. Den ena käppen skulle lägga sig vågrätt på marken och därmed träffa sädskärvarna så att vetekornen kom ut.

Det fanns en sjukdom på veteaxen som kallades sot. För att motverka detta måste säden som skulle sås behandlas med ett besprutningsmedel. Pappa fick lasta in säckarna med säd i bilen och köra till Ålgårds kvarn för att "beta" utsädet. Det bestod i att vetekornen indränktes i en lösning med besprutningsmedel så att de fick en rödaktig färg. Detta var giftigt och fick inte blandas med vete som skulle användas till djur eller människoföda.

På sensommaren plockade mamma kantarellsvamp i vår skog och björnbär som växte i hagarna. Det fanns en oskriven lag som respekterades bland bönderna att man inte plockade på andras marker. Här gällde inte allemansrätt utan sedvanerätt. Det sågs med oblida ögon av mamma om någon utomstående plockade bär och svamp på vår mark. Det gällde att plocka svamp och bär senast fredag innan turister kom med sina bilar på helgerna. Före mammas tid på Hogen tillät pappa grannen Rut på Ileberg född 1908 att plocka svamp på vår mark. När mamma fick ont i knäna och inte kunde gå ut i svamp- och bärmarken fick jag göra det. Hon blev glad över att ta hand om de som jag hade plockat.

2 D Höstarbeten

När skörden var bärgad var det tid för plöjning. Pappa plöjde med valacken Nippon eller ibland med två hästar som dragare. Pappa var noga med att det skulle vara raka fåror. Därför ville han inte överlämna denna uppgift till Johan eller mig. När pappa hade blivit sparkad av en häst i oktober 1972, hade han inte avslutat plöjningen. Den ende som i pappas ögon dög att utföra detta arbete var Arne Axelsson i Stala, som tävlat i VM i plöjning i Australien.

Fig. 17. Pappa plöjer med stoet Blenda.

Samtidigt med plöjningen och höstsådden skulle potatisen hackas upp. Det var Johans uppgift. Senare köpte pappa en hästdragen potatisupptagare. Då fick barn plocka upp potatisen i spannar som tömdes i en gödselkärra för transport hem till den frostfria källaren under boningshuset. Det våta året 1962 kunde potatisupptagaren inte användas, utan Johan fick hacka upp alla potatisväxterna.

I september skulle även foderbetor och kålrötter skördas. Dessa rotfrukter rycktes upp ur jorden och skrapades rena med en kniv. De skulle köras hem i en gödselkärra och bli mat till korna. Kålrötterna skulle skäras i bitar så att korna inte satte dem i halsen. Även blasten gavs till korna.

Tröskning på logen skedde från oktober till december. Arbetet skulle vara klart före jul. Pappa hade först ett tröskverk tillsammans med flera andra bönder. Då blev tröskningen fylld av stress eftersom alla ville ha tröskverket så snabbt som möjligt. För att påskynda tröskningen förekom bytesarbete. Jag fick som trettonåring utföra sådant arbete hos pappas

kusin Erik i Kårtvet född 1903. Det positiva var när vi som tröskade blev inbjudna och fick god hemmalagad mat hos Eriks fru Ida född 1904. 1948 bar sextonårige Tore i Kårtvet agnar vid tröskning i Hogen som bytesarbete. Femåriga Gunnilla ropade från köksdörren "Tore, Tore". Då var jag alltför liten för att kunna delta i arbetet.

För att slippa stressen med tröskningen köpte pappa ett eget tröskverk på en auktion på Askerön 1952. Först tröskades säden i den nedre ladugården och sedan flyttades tröskverket till den övre ladugården. Pappa matade själv säden i tröskverket. Min uppgift var att med en högaffel kasta fram kärvar till "matbordet". Pappa skar upp banden runt kärvarna med en specialgjord bandkniv. Matningen fick inte gå för fort, ty då blev kärvarna inte tillräckligt. Bakom tröskverket fanns en fläkt som blåste halmen in i tröskhuset. När det blev fullt där, fick halmen blåsas in i en lada för att bli foder åt korna. Johans uppgift var att i en korg bära bortagnar som användes till strö under korna. Pappa bar de tunga sädesäckarna på ryggen till magasinet där han fick gå upp för en brant trappa till andra våningen.

Fig. 18. Pappa matar in säd i tröskverket som dras av en elektrisk motor.

Tröskningen var bönor och klöverfrö var det mest dammiga arbetet. De som utförde tröskningen var alldeles svarta i ansiktet, när de kom in i huset för att få mat.

I oktober yste mamma mjölk till ostar. Hon gjorde många ostar (se bild) som först lades i formar av trä. Sedan lindade hon tygbindor runt ostarna. Dessa bindor skulle bytas och tvättas en gång i veckan fram till jul då ostarna skulle vara färdiga. Min morbror Clarence som inte hade några kor, ville

Fig. 19. Mamma byter omslag på sina ostar 1972. Sju ostar ligger i fönstret.

gärna ha en hemmagjord julost som mamma skänkte honom. När pappa efter 1977 inte hade kor, köpte vi mjölk till ystning hos grannen John i Fläskum född 1919. Kollektiv ystning förekom i Tegneby församlingshems källare där flera kvinnor deltog. Bönderna lämnade gratis mjölk och ostarna lottades ut vid en basar.

Grisslakten i november utfördes av bonden och smeden John i Otteslätt. Efter avlivningen med en slaktmask skällade han grisen med varmt vatten och rakade bort alla hår. Blodet togs till vara i spannar och skulle användas till blodpudding. Griskroppen fick hänga någon dag på logen. Mamma gjorde sylta som var julmat. Hon konserverade också kotletter på

glasburkar och lade gummiringar mellan locket och glasburken.

Före nyår skulle pappa leverera bönor till utsäde till ett företag i Gnesta i Södermanland. För att bönorna skulle ha högsta kvalitet och inte vara söndriga skulle en noggrann rensning ske för hand. Pappa gjorde det på köksbordet. Det var inte uppskattat av mamma som ville ha tillgång till köksbordet under julförberedelserna.

Efter tröskningen skulle även rensning av säd och klöverfrö ske. Säden rensades i en "sädesrensare" (rensningsmaskin) som först drogs för hand med en vev men senare med en elektrisk motor. Jag fick många gånger veva denna tunghanterade "sädesrensare" som var placerad på granngården Ileberg.

Rensningen av klöverfrö utfördes på en maskin som kallades "nötare" och som drogs med elektrisk motor. Det var komplicerat att få ut alla klöverfröna från agnarna. Efter att klöverfröet hade körts genom "nötaren" sållade pappa det med ett handsåll på sädesmagasinet.

Pappa var ingen jägare men arrenderade 1948 ut jakträtten till den då tjugofemåriga John i Torsby född 1923. Han betalade inget för jaktmarken men brukade komma med älg- och rådjurskött på hösten.

2 E Vinterarbeten

Förutom den dagliga skötseln av kor och hästar i ladugård och stall bestod ett viktigt arbete under vintern i att med häst och kärra köra ut gödsel från gödselstaden. Gödseln skulle läggas i en stor stack på det gärde som skulle bli "träsjorl" (trädesjord) under sommaren. Pappa hade en mähr som

hellre ville springa än gå. Därför valde han att stå ovanpå gödsellasset (se foto).

Vi eldade med ved i köksspis och kakelugnar fram till dess att vi fick en oljepanna 1969. På vintern skulle pappa och jag ta hand om nedblåsta och döda träd i skogen som skulle

Fig. 20. Pappa kör ut vintergödsel på en hästdragen gödselkärra

bli ved. Vid detta arbete använde vi en långsåg där vi drog i var sin ände. Sedan körde pappa med häst och vagn eller släde hem trästockarna som kapats i lagom stora längder. Före sommaren kapades dessa stockar ytterligare för att få plats i kakelugnarna och i köksspisen. Veden sågades med en "klinga" som drogs av en elektrisk motor. Därefter skulle pappa klyva veden så att den torkade bättre. När den var torr staplades den in i vedboden.

Småkvistar togs också om hand för att bli "tännebränne". Det lades på ett berg utanför vedboden. Där skulle Johan hugga sönder kvistarna för att kunna staplas i vedboden. Detta arbete höll Johan på med en stor del av vintern.

I min barndom köpte man koks i säckar till kakelugnarna och briketter till spisen i köket. Kox och briketter bidrog till att behålla värmen under natten fram till morgonen.

1955 sprängde anställda hos morbror Clarences i källaren för att vi skulle få en vedpanna där. Johans uppgift var att elda pannan med ved som han bar i korgar från vedboden. Kakelugnen i vardagsrummet revs medan den i det lilla rummet bevarades. 1969 när Johan just hade dött byttes vedpannan ut mot en oljepanna.

3 Husdjur

För att utföra gårdens arbeten och klara dess ekonomi var det nödvändigt med husdjur. Korna stod för huvudinkomsten genom att producera mjölk och i tillägg inkomster från slakteriet för tjurkalvar och gamla kor. Hästarna var dragare för arbetsredskapen och dessutom avelsdjur till försäljning. Hönsen producerade ägg som såldes i en närliggande affär. Grisar gav både inkomst och föda. Katterna skulle hålla rent för möss som förstörde säden i ladugården innan den var tröskad.

3 A Kor och mjölkning

I äldre tid deltog inte männen i mjölkning, utan det var kvinnornas uppgift. Min farfar Anders kunde inte mjölka. På den tiden kärnades smöret hemma på gården innan det nya mejeriet i Vräländ tillkom på 1930-talet. När min farmor dog 1930 började pappa och Johan som var ogifta att mjölka. På gården brukade det finnas ett tiotal mjölkkor förutom ungdomdjur. Pappa skaffade mjölkmaskin 1948 när han sålt gården Kodebacken. Han skötte mjölkningen själv under vintern.

Däremot fick vi mjölka för hand under sommaren när korna betade i hagarna från cirka 20 maj till slutet av september. Pappa och Johan skötte mjölkningen före klockan 7 på morgonen när mjölkbilen kom och hämtade både kvällens och morgonens mjölk och körde till mejeriet i Vråland sju kilometer bort. Ungefär kl. 10 kom flaskorna tillbaka. De innehöll skummjölk som gavs till kalvar. Det gick även att beställa ost från mejeriet.

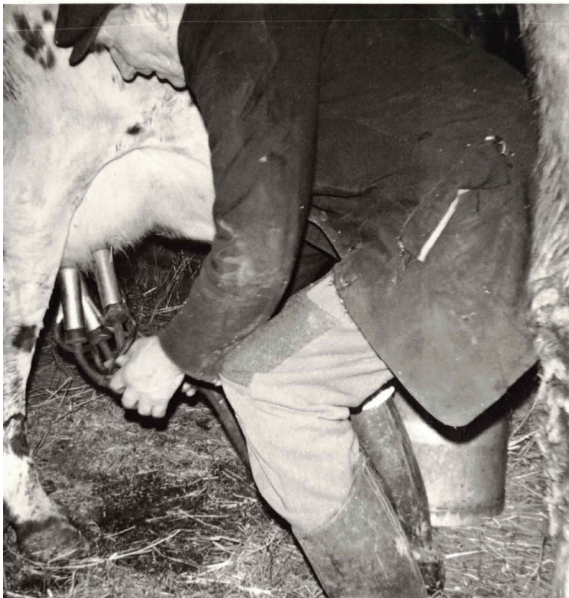

Fig. 21. Pappa sätter mjölkmaskin på spenarna på en ko.

På sommarkvällarna fick Johan, jag och mamma mjölka i olika hagar. Pappa var fullt upptagen med skörden av hö och säd, gödsling och plöjning. Innan mjölkningen lades nya "sillappar" (silfilter) i silen som sattes ovanpå mjölkflaskan som rymde 40 eller 50 liter. Som pojke fick jag 10 öre för varje gång jag bytte silfilter. Vi hade en mjölkkärra bunden efter cykeln. Mamma kom ofta cyklande med en full mjölkkärra. Vid hemkomsten till gården skulle kvällsmjölken kylas i en vattentunna för att den inte skulle bli sur över natten. Om kylningen inte skedde tillräckligt bra, kunde det komma en anmärkning från mejeriet med avdrag på priset. Detta var en skam för pappa.

Vissa kor var lättmjölkade och andra trögmjölkade. Några kor gav mer mjölk än andra. En ko som gav lite mjölk, kallade Johan för Snutta. Vi var alltid två som mjölkade och delade upp arbetet på sommaren så att båda fick såväl lätt- som tungmjölkade kor. Vissa kor hade svårt att stå stilla när

vi mjölkade. Då bands en sparkkedja runt bakbenen (se foto). Speciellt svårt var det när det under varma dagar var mycket flugor och korna slog med huvudet och svansen för att mota bort flugorna.

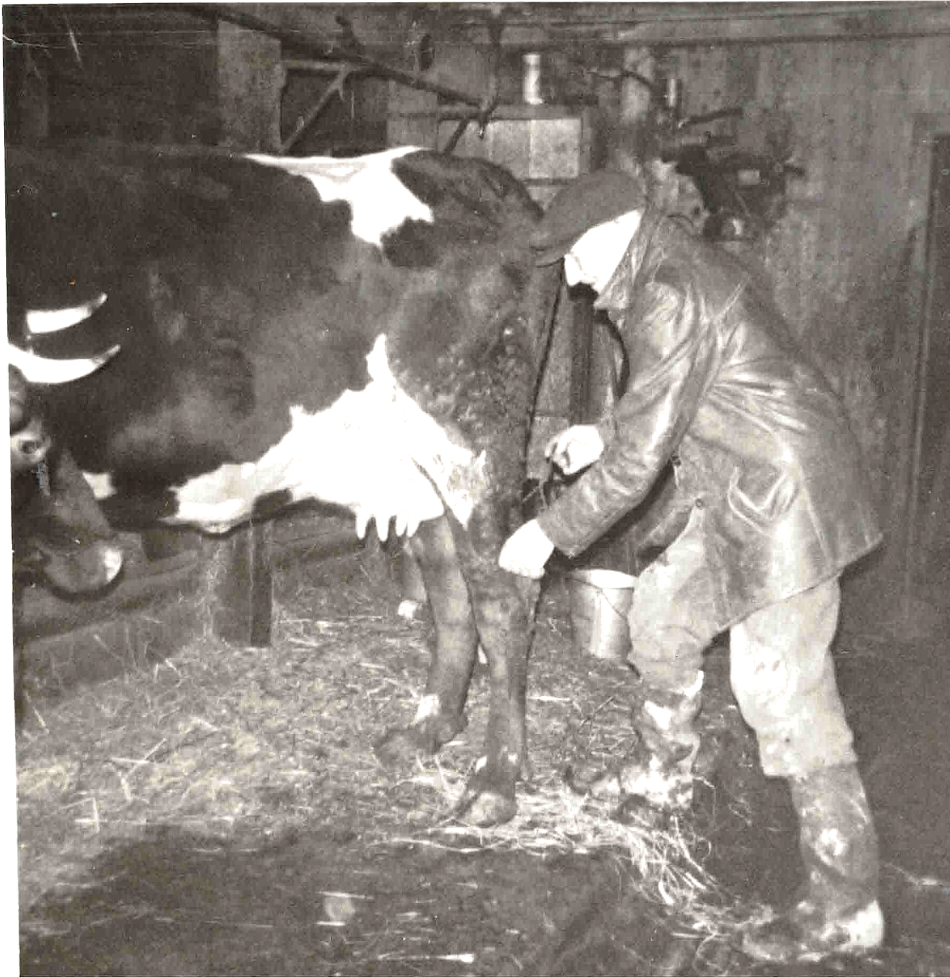

Fig. 22. Pappa binder en sparkkedja om bakbenen på en ko före mjölkning.

Korna födde en kalv om året och kalvningen var utspridd över året. Ett par månader före kalvningen lämnade korna ingen mjölk. Det kallades att de var "synta". Ibland var det

svårt för kon att få ut kalven. När hon försökte kallades det att hon "hälade sig". Mamma hjälpte ibland till med att få ut kalven.

Fig. 23. Mamma hjälper pappa med att dra ut kalven 1972. Det var särskilt svårt när kon försökte kalva stående. Det blev en lättare förlossning om hon låg.

Hö och halm kallades för "foras" (foder). På vintern fick korna hö från ladan morgon och kväll efter mjölkningen. De fick också krossat havremjöl. Även inköpt kraftfoder älskade korna liksom blasten från kålrötter och betor under hösten. Halm kallades för "bukfylla" som gjorde att korna inte skulle bli lösa i magen.

Fig. 24. Pappa hämtar upp vatten ur en isbelagd damm för att forsla vatten till korna i salttunnor på en släde 1970.

Kvarn fanns i Göksäter två kilometer hemifrån. Pappa åkte dit med häst och vagn och hade mjöl med sig hem både till korna och till mammas bakning. När inte kvarnen i Göksäter längre fanns, körde pappa med bilen till kvarnen i Ålgård på östra Orust. Pappa var känd hos kvarnägaren för att kunna bära tunga sädessäckar på ryggen. Det hade han verkligen tränat på i samband med tröskningen på hösten.

Vatten till korna under vintern kom in i ladugården genom en hydrofon från en damm. Vid matbordet fanns vattenkoppar som korna drack ur. Däremot fick vi hälla vatten i spannar och ge till kalvar och ungnöt som inte stod vid matbordet. Vattnet i dammen brukade räcka till men vintern 1970 tog det slut. Pappa och jag hämtade vatten i salttunnor på en

släde vid den andra ladugården. Vi fick hugga med en yxa för att slå hål på den tjocka isen. Sommartid drack korna vatten ur dammar som fanns ute i betesmarkerna.

När korna och ungdjuren togs in i ladugården i oktober skulle pappa klippa dem med en kosax. Särskilt viktigt var det att låren blev klippta. Annars fastnade klumpar av gödsel där när korna lade sig för att "jorta" (idissla). Pappa klippte varje höst av kornas svanstofsar och hängde upp dem i en bunt i taket. De såldes sedan för att bli tagel. Kor och ungdjur skulle regelbundet borstas med en koborste under vintern. Borstningen motverkade klåda på ryggen, och den sköttes mestadels av Johan. Jag fick allergiska reaktioner mot kor i början av tonåren. Jag nyste, ögonen kliade och blev alldeles röda. Pappa förstod då att jag inte skulle borsta korna. Han insåg även att jag inte skulle kunna ägna mitt liv åt att ha hand om kor. Det kändes som en befrielse för mig.

Som strö under korna användes förutom agnar även torv som köptes i torvbalar. "Mågning" (mockning) av gödsel skedde morgon och kväll. Det var ett tungt arbete som pappa och jag fick utföra. Urinen togs inte tillvara utan den rann ut i gödselstaden genom "mågerännan" och sedan ned i bäcken ut mot det öppna havet några kilometer bort.

Pappa hade inga stamboksförda kor. Det hade däremot granen Sigurd i Hälla född 1900. Han fick mycket mer betalt för sina kvigor på livdjursauktionen i Uddevalla än vad pappa fick. Pappa beundrade Sigurds fina kor. Även pappas kusin Orvar i Smedby hade stamboksförda kor. Pappa satsade i stället på uppfödning av avelshästar.

Pappa hade ingen tjur utan vi gick till en granngård för betäckning av korna. Min uppgift var att gå bakom och köra på kon med en käpp när pappa ledde henne till tjuren. För att

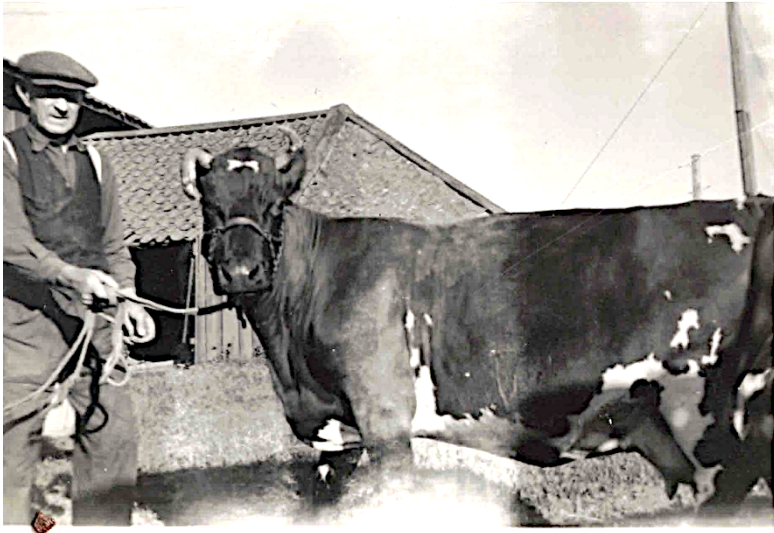

Fig. 25. Johan och kon Saga

finna ut om kon var "ysnad" (brunstig) stod Johan eller pappa bredvid eller bakom kon och visslade på ett speciellt sätt. Om kon då böjde ned ryggen var hon brunstig och skulle ledas till tjuren. På sommaren märktes brunsten genom att andra kor hoppade upp på ryggen på den brunstiga kon. En ko som gjorde det frekvent fick heta Tjur,n. Tre veckor efter den första betäckningen kontrollerades det om kon åter blev brunstig. Om hon blev det, kallades det att hon "rände om" och fick ledas till tjuren på nytt. Kalvarna föddes nio månader efter en lyckad betäckning.

Mammas ko hette Saga född 1944. Hon lockade med sig de andra korna när mamma innan kvällsmjölknigen på sommaren stod på kökstrappan och ropade Saga. Min ko hette Rosa. Det var hemskt när vi skulle skicka henne till slakt den 11 mars 1957. Jag tog kort på henne.

En storväxt ko hette Ryssen. Hon var "kave" (översittare) över de andra korna dvs höll de andra korna i schack. Pappa hade köpt denna ko och menade att hon kom från Ryssland.

En dagbok som jag skrev under åren 1952-1955 består huvudsakligen av upplysningar om när korna kalvade och hästarna fölade. Varje ko och häst liksom kalvar och föl hade sitt namn. I dagboken står det: "Den 20 dec. 1952: Rosa kalvade och då blev lilla Amalia född". "Den 25/12 1953 kalvade Ryssen. Hennes kalv heter Stjärna". "Den 9/7 1953 fick Saga en tjurkalv med stjärna i pannan".

Jag antecknade också när kor och kalvar skickades till slakt eller när de såldes som livdjur för att bli mjölkkor. När kalvar skulle skickas till slakt klippte jag av en bit av svansen innan slaktbilen kom. Dessa svanstofsar förvarade jag i en skrivbordslåda. Kor skickades till slakt när de inte längre kunde bli med kalv. Tjurkalvar skickades till slakt medan kvigkalvar skulle bli mjölkkor.

När djur skulle skickas till slakt kom slakteribilen. Det var ingen rolig händelse för mig. Lastbilschauffören klippte med en tång fast ett plåtmärke i djurens öra så att slakteriet skulle kunna identifiera djurens ägare. Pappa hade ett lager av sådana märken hemma.

Min dagbok omtalar vilket datum vi släppte ut korna på bete på våren. 1952: 22 maj; 1953: 21 maj; 1954: 28 maj; 1955: 31 maj, 1956: 28 maj. Kosläpp var en farlig händelse. Korna hoppade omkring och stångades med varandra. Det hände några gånger att en ko stångade av sig hornets ytterhölje. Tjur'n bröt benet 1953 och nödslaktbilen kom och sköt henne. Grannen Sigurd i Hälla bröt en gång benet vid kosläpp. Detta var alltså inte ett trevligt skådespel som det blivit i vår tid och som jag sett på hembygdsgården Bräcke på Tjörn under 2020-talet.

När mamma kommit till Hogen 1940 upplevde hon att Johan och pappa slog ihop stenar så att det gnistrade över kornas rygg när de släpptes ut. Detta är ett gammalt skyddsmedel inom folktron för att motverka olyckor.

När korna släpptes ut, skulle ladugården rengöras. Pappa sprutade då kalk på alla väggar och tak. Det var desinfektion mot flugor. Vid detta arbete hade han en mask framför ansiktet som skydd mot inandning av kalken.

Inkomst från mjölkleveranserna var den fasta inkomsten på gården. Varje månad kom en avi med posten på 700 kronor. Mjölkspriset var relaterat till fetthalten. Ju fetare mjölk desto högre pris per liter.

Fig. 26. Pappa hämtar en tom mjölkflaska från mjölkbordet den sista gången den 31 maj 1977. Mjölkkärran syns till vänster.

Sista gången som pappa levererade mjölk på mjölkbordet (se foto) var den 31 maj 1977. Då hade det blivit tvång att

bönderna skulle anlägga rörmjölkningsmen men der ville pappa inte installera. Efter 1977 födde pappa upp ungdjur som såldes för att bli mjölkkor. När han hastigt avled 1980 fick jag skicka åtta ungdjur till slakt.

3 B Hästar

Pappa hade premierade nordsvenska hästar. Stoföl växte upp till unghästar som han kunde sälja när de blev tre år medan hingstföler skickades till slakt på hösten. Ett och annat hingstföler behölls för att bli dragare och måste då kastreras. Pappas kastrerade häst Nippon (1944-1966) var en utmärkt dragare. En gång kom veterinär Häggmar och kastrerade ett bedövat hingstföler ute på backen bakom ladugården (se foto).

Betäckning av hästar skedde hos en hingsthållare i Tegneby (gården Håv eller Tvet), Röra (gården Naveröd) eller Myckleby (gården Vassö). Det gällde att försöka ta reda på om stoet var brunstigt innan man åkte till hingsten. Pappa cyklade med hästen i band till hingstar i Tegneby och Röra. Till Myckleby åkte han med en åkkärra kallad maruska. Den hade två sittplatser på var sin sida av mittgången. Man satt sidledes på kärran. Maruskan var ett speciellt fordon på Orust. Tre veckor efter den första betäckningen kontrollerades om stoet var brunstigt på nytt. I så fall fick man åka till hingsten ännu en gång. Pappa hade oftast lyckan att stona blev dräktiga och födde ett föl efter elva månader.

Fölningen skedde i den andra ladugården i april eller maj. Då skulle stoet inte vara ensamt. Jag fick ibland ligga över natt i halmen för att finnas till hands när fölningen skulle ske. Jag hörde hur möss rörde sig i mörkret, men jag var inte rädd för dem. Pappa kontrollerade om det rann mjölk från spe-narna på stoet. Då var födseln nära förestående. Pappa

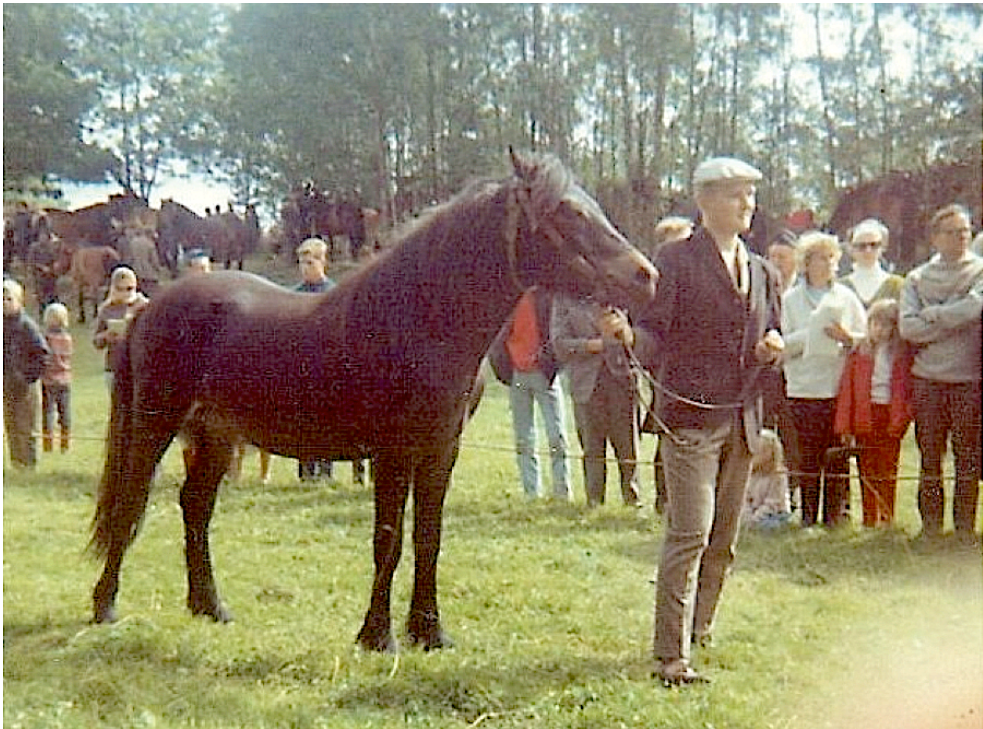

Fig. 27. Här visar jag upp en unghäst vid hästpremiering i Henån 1965. Foto Inger Jansson.

gladdes när det blev stoföl men ogillade när det blev hingstföl. Stoet Blenda födde tjugo fölungar.

Vid hästpremiering en gång om året var A den högsta bokstaven för ett sto med föl. Treåriga ston skulle också visas upp. Om hästen godkändes fick ägaren en "skådepeng" av silver med en bild av en häst på den ena sidan och kungen på den andra sidan. Pappa fick flera sådana belöningar som han lät rama in i en tavla (se foto). För honom var premieringen en av årets viktigaste dagar. Då körde vi med häst och maruska till Henån där uppvisningen ägde rum på fotbollsplanen. Flera hästar fick gå i en rund ring med premieringsdomaren i mitten som rangordnade hästarna. Fölet fick gå bundet bredvid sin mamma. Det förekom en hel del alkohol vid premieringarna men pappa drack inget. När han var

äldre, blev det min uppgift att visa upp både sto med föl och unghästar.

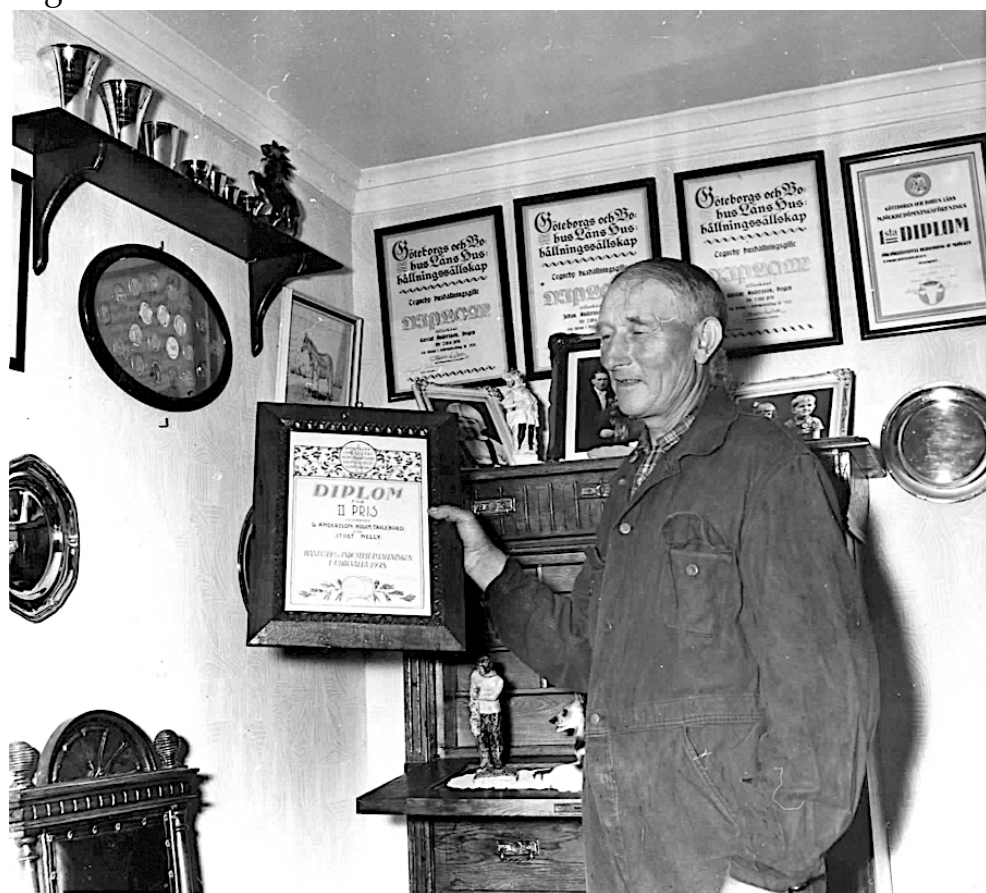

Fig. 28. Pappa visar upp olika avelsdiplom för hästar 1960. Foto Åke Arvidsson.

Hästar kunde skena. Vi hade en så kallad kronohäst som flera gånger skenade. Kronohäst betydde att den använts av militären under andra världskriget och sedan sålts till privatpersoner.

Vi hade ett sto Blenda som skenade ibland. En gång när jag körde med tom kärra för att hämta hö på "hamna" hade en selpinne som höll fast "skägerna" (skaklarna) ramlat ur. Blenda blev rädd och började skena på landsvägen. Jag stod

i uppe i kärran och lyckades dra i ena tömmen så att hästen svängde in på ett gärde. Hon stannade inte förrän hon rusade in i ett klöverfält med långt gräs. Då orkade hon inte springa längre. Det viktiga var att jag inte ramlade ur vagnen. Det hade i så fall kunnat bli en svår olycka.

Fig. 29. Veterinär Häggmar kastrerar ett bedövat hingstföjl 1971

Hästarna fick äta hackelse på vintern. Det var hö bland annat med halm som sönderskurits på en hackelsemaskin i den andra ladugården. Den drevs av en elektrisk motor. Hackelset forslades med häst och vagn från den andra ladugården till den nedre ladugården där hästarna hade sitt stall. Vi hade inga djur i den andra ladugården annat än i samband med fölning. För att hästarna inte skulle få kolik slogs melass på hackelset. Det var en trögflytande mörk vätska som inköptes hos lantmannaföreningen. Om en häst fick kolik när den

stod stilla under vintern, spände pappa den för en tungt lastad kärra eller en plog. Hårt arbete skulle göra att hästen fick igång gaser och avföring så att koliken upphörde. Detta hade i regel effekt men inte då den tjugotvåårige arbetshästen Nippon fick kolik 1966 och måste avlivas på veterinärstationen i Varekil. Johan tog mycket illa vid sig av detta. Pappa kunde inte visa sin egen sorg för att inte förvärra Johans sorg.

Fig. 30. Pappa skär hackelse i den andra ladugården 1972

Tidigare fanns en vattenledning från ladugården till häststallet, men den frös under kalla vintrar. Då fick Johan, pappa och jag bära vatten i spannar från ladugården till hästarna. De skulle ha vatten åtminstone tre gånger om dagen och drack en hel spann åt gången. Det blev alltså mycket bärande under vintern. Mockning skedde morgon och kväll. Det fanns en särskild gödselstad för hästgödsel och urin rann ut i bäcken.

På vintern skulle hästarna borstas och det var Johans uppgift. Jag kunde ibland delta, ty jag hade ingen allergi mot

hästar. På vintern skulle unghästarna rastas utomhus tre gånger i veckan. De fick då springa lösa på gårdsplanen och någon gång löpte de ut på landsvägen. En gång sprang en unghäst ned till korsvägen när bussarna var där. Passagerare skyndade sig då in på bussen. En busschaufför försökte mota bort hästen med sina utsträckta armar. Arbetshästarna behövde inte rastas, ty de fick regelbunden motion som dragare.

När hästarna skulle skos var det min uppgift att hålla upp hästfoten medan pappa spikade fast hästskon med söm (se foto). Om det var halt på vintern satte pappa på ett par broddar i hästskon.

Inkomst från försäljning av premierade hästar skedde bara när en unghäst blivit tre år. I min dagbok har jag noterat: "Vi

Fig. 31. Pappa skor en häst medan jag håller upp hästhoven

sålde Nelly till Skaftö och hon blev hämtad den 8/1 1955. Nellys nya ägare heter Oskar Johansson Löndalen till Grund-sund". "7/1 1954 Vi sålde en "fulja" (unghäst) till Fjärås". Pappas sista nordsvenska häst såldes 1978. Sedan tog han hand om en ponnyhäst Agata för sitt barnbarn Anna-Karin född 1967. Denna häst fick stå i ladugården tillsammans med den unga nötboskapen.

Pappa älskade att utföra arbeten med hästar. Därför drog han sig i det längsta för att köpa en traktor. Efter en långvarig övertalning lyckades jag få honom att skaffa en traktor våren 1959. Bilverkstaden i granngården Hälla hade under 1950-talet köpt renoverade Fergusontraktorer kallade "grållar" från England. Verkstadsägaren Harry i Hälla född 1921 demonstrerade en sådan traktor för pappa. Han köpte då en röd Ferguson för 5 000 kronor. Han använde sedan både hästar och traktor som dragare. Han menade att när han hade hästar skulle de arbeta. Jag föredrog traktorn som arbetade snabbare.

3 C Höns

Hönskycklingar köptes av bonden Lennart i Holm när de var cirka sex veckor gamla. Målet var att de skulle värpa ägg så snart som möjligt. Johans uppgift var att mata hönsen. De skulle få säd morgon och kväll och "surpa" mitt på dagen. Då blandades mjöl, matrester och vatten. Han kom in till mamam och frågade om det fanns något "lunket vaan" (ljummet vatten) i köket. Johan plockade upp ägg i äggredena i hönsuset. I samma rede kunde det ligga flera ägg. Då hade olika hönor värpt efter varandra. När hönsen gick lösa under dagtid kunde de värpa i höladan. Då gällde det att hitta äggen. Det var viktigt att få in hönsen under natten eftersom räven var ett hot. På dagtid kunde det hända att en

hök dök ned och anföll en höna. Även den närliggande landsvägen var ett hot mot lösgående höns. Emellanåt blev höns överkörda av bilar. Pappa satte därför så småningom upp nät som inhägnade hönsen. Det blev mamma glad över, ty hönsen sparkade upp jord och förstörde hennes blomsterodlingar. En tupp fanns bland hönsen. I min barndom kunde det hända att Johan lät någon klockhöna ligga på ägg så att det efter tre veckor blev kycklingar. En klockhöna hade ett klockande ljud och bredde ut sina fjädrar så att hon såg mycket större ut. Det visade att hon ville ligga på ägg.

Hönsen satt på några pinnar under taket under natten. Gödseln som ansågs vara extra värdefull för växtlighet, fanns under dessa pinnar och kördes bort ett par, tre gånger om året.

Äggen skulle tvättas och läggas i en äggkorg som mamma lastade på pakethållaren på cykeln och for till affären i Torsby. En gång hade pigan Alice gjort i ordning en hel korg med ägg och ställt den på kökstrappan. Jag var två eller tre år gammal och välte korgen så att äggen blev krossade. Då skall Alice ha blivit rejält arg på mig. Inkomsten från äggen skulle räcka till de varor som mamma behövde köpa i affären. Det var främst socker, salt, smör och kaffe. När hon kom hem från affären frågade pappa "Blev det något över på äggen?", dvs blev det några pengar över från äggförsäljningen?

En gång under sommaren åkte pappa och jag med häst och gödselkärra till en snäckskalsgrop i Rålanda. Vi hämtade "skjeller" (snäckskal) till hönsen för att skalerna på äggen skulle bli hårda. Denna grop låg på gården Kärras utmarker. Min farmorsfar Johan Pettersson i Kärra hade fyra döttrar som alla enligt testamente skulle ha rätt att hämta snäckskal där. Det var ett farligt arbete att gräva i denna grop på grund av rasrisk. En man hade faktiskt omkommit i en sådan grop i

Rålanda. En gång blev det ett väldigt regnväder när pappa och jag skulle lasta snäckskal. Vi fick gå in i ett närliggande torp där vi bjöds på kaffe och stannade kvar tills ösregnet hade upphört.

Vi slaktade inte höns och åt inte hönskött. Jag minns att Sigurd i Otteslätt och Herman i Härlycke som gick under namnet Höneherman, åkte runt och slaktade höns som de lade i en säck. Mamma sade att om vi barn inte var snälla kunde Sigurd i Otteslätt komma och stoppa oss i säcken. Därför hade jag respekt för honom.

Det hände att duvor bosatte sig på insidan av taket ovanför höladan. Detta ogillade pappa eftersom deras avföring smutsade ner höet som korna skulle äta. Han förbjöd därför Johan att mata duvorna med säd, men det gjorde han ändå när inte pappa såg det. När Johan kom bärande på en spann med säd flockade sig duvorna runt honom och satte sig även ovanpå hans keps.

3 D Grisar

Pappa födde inte upp smågrisar utan de köptes i början av året på auktion vid slakteriet i Uddevalla. De skulle ha "surpa" som bestod av mjöl blandat med ljummet vatten. Detta var Johans arbete. Grisarna var hela tiden instängda i en bås och kom aldrig ut i fria luften. När man forslade bort gödsel från grisarna kallades det att "ta ut tale" (gödsel). De slaktades i november.

3 E Katter och hundar

Vi hade tre, fyra katter på gården.. Pappa ville inte att de skulle få för mycket mjölk. Tanken var att hungriga katter är

mer ivriga att fånga möss. Johan var mer generös och gav katterna silfilter efter varje mjölkning. De var indränkta med mjölk. Han höll upp ett silfilter med ena handen och katten skulle hoppa upp och fånga filtret (se bild). Katterna fick inte vistas inomhus. Därför kunde de inte ta möss där utan Johan fick gilla mössfällor. Fångade möss gav han till katterna som gärna åt upp dem.

Fig. 32. Johan håller upp ett silfilter till katten som hoppar upp och fångar det

Katterna var inte kastrerade. Därför föddes det flera kattungar på våren. Det var viktigt att kunna hitta dem tidigt så att en del av dem kunde avlivas. Om de blev för stora, gick det inte att få tag i dem. Johan lade de små kattungarna i en säck med några stenar i botten. Så gick han till en damm i

närheten och sänkte ned säcken. Jag tyckte illa om denna avlivningsmetod, och det gjorde nog Johan också eftersom han var en kattvän. Katter övernattade i höladan eller i ladugården i en bås fylld med agnar.

Varje katt hade sitt namn. Lockropen var "piss, piss, piss". Mamma kunde öppna köksdörren och ropa "Var är pissane?". Det var tragiskt när en katt blev överkörd på landsvägen. I min dagbok från 1950-talet har jag antecknat: "Trisse dog troligen den 17/5 1957". Johan kom och bar denna döda katt på en gödselgrep. Han sade med tårar i ögonen "Här är Trisse" som han hittat död i höladan. Jag har också antecknat att "Grålla blev överkörd den 16/9 1954 kl. 6.45".

Min morbror Carl-Hugo i Häröd hade en ilsken jakthund som stod bunden vid ladugårdsväggen och skällde. Jag var livrädd för att den skulle slita sig från väggen. Pappas kusin Maria i Håv född 1897 hade också en ilsken hund Lappo som skällde intensivt vid ladugårdsväggen. Det hade hänt att den slitit sig och bitit en kusin till Maria i benet. Alltsedan dess har jag varit rädd för hundar. Pappa var också rädd för hundar, och därför har vi aldrig haft någon hund.

3 F Biskötsel och fåravel

Johan hade i min barndom bisamhällen som bestod av runda halmkupor och som var placerade vid cyrenerna. Han lade täcken över bikuporna men ibland frös bina. Det blev inte någon nämnvärd honungsskörd och därför upphörde Johan med biskötseln. I stället köpte vi varje höst honung hos bonden Albert på Blia. Jag fick med cykel hämta både honungsburkar och hela ramar med honung som inte var slungad och som man kallade för "skott". Pappa sålde säd till Albert. Ibland kom det bisvärmar och satte sig i ett träd i

vår trädgård. Om ägaren hade spårat sin bisvärm hämtade han den och var då klädd i en skyddsutrustning.

Före min tid hade pappa och Johan får. De släpptes ut i hagen om dagarna men fick tas in i ladugården på natten eftersom räven utgjorde en fara. Det var inte alltid lätt att driva in fåren på kvällarna. Arbetet var inte lönande och därför upphörde fårskötseln.

4 Underhåll av gårdens marker

Pappa var inte så mycket för att täckdika marken som andra bönder i trakten började göra, bl. a. grannen Sigurd i Hälla.. Pappa rensade själv under torra somrar bäcken som rann genom gårdens marker. Även vattenkällorna i hagarna skulle rensas. Pappa backade ned en gödselkärra i den torrlagda dammen och med en spade kastade han upp jorden i kärran. Sigurd i Hälla ville vid ett tillfälle att det skulle grävas i bäcken med grävmaskin för att det skulle bli ett bättre flöde genom hans marker. Om Sigurd skulle gräva måste grävning även ske på vår gård eftersom vattnet från hans åkrar passerade vårs mark. Pappa ville inte att det skulle grävas för att han inte skulle behöva köra bort all jorden med häst och gödselkärra efter grävningen. Sigurd drog då tillbaka sitt förslag med motiveringen: "Jä (jag) vill inte ha nån uvänskap" (ovänskap)". Pappas och Sigurds vänskap bestod och de fortsatte att talas vid när de arbetade på var sin sida om gårdsgårdar som skilde deras ägor åt.

På gårdsdelen "hamna" fanns ett dike som fortsatte till gården Smedby. Pappas kusin Orvar i Smedby ville i slutet av 1940-talet gräva upp ett stort dike men pappa ville inte. Han sade att "då skulle jag få köra jord i all min tid". Han och Orvar blev då ovänner för resten av livet.

Johan skyfflade grusgångar i trädgården för att få bort ogräs. Mamma hade dalior i en rundel i trädgården. En stor hag-tornshäck inhägnade trädgården. Den klippte pappa årligen och stod på en stege. Häcken skymde utsikten när vi åkte ut på landsvägen. Pappa klippte ned häcken när Johan i november 1957 hade cyklat ut på vägen och kolliderat med grannen Anders Carlsson i Hogen som kom på motorcykel. Johan blev svårt skadad men överlevde liksom grannen Anders.

På hösten plockade pappa äpplen och stod då på en trädgårdsstege. Han var noga med att det inte blev några stötar på äpplena. Vinteräpplen förvarades inne i huset. Mamma gjorde äpplemos på en liters flaskor som förseglades med lack. Före min tid åkte pappa med en ångbåt från Strömsholm, Morlanda brygga, till Lysekil och sålde äpplen på torget. Våra äpplen var Sävstaholm på sommaren. Åkerö var vinteräpplen. Ett päronträd hette greve Moltke.

När mina syskonbarn var små under 1970-talet spelade jag fotboll med dem i trädgården. Jag hade satt upp två mål.

Gårdsplanen mellan hus och ladugård var stensatt med kullerstenar i min barndom (se fig. 3). Det var då "skiddet" (smutsigt) ute på gården. Mamma gillade inte att denna smuts drogs in i huset. Därför togs kullerstenarna bort i slutet av 1940-talet och ersattes av sand som var grov för att den inte skulle rinna ned mot landsvägen när det regnade kraftigt. Under kullerstenstiden blev pappa arg en juldag när min syster hade fått en ny röd kappan i julklapp. Hon ramlade på gården och kappan blev genomblöt av smuts. Pappa tvättade då genast kappan. Annars tvättade han aldrig och detta var dessutom på en juldag då allt arbete var stilla.

5 Byggnader och inredning

Pappa målade de två ladugårdarna och uthusen som var vedbod, hönshus, garage, dass och smedja. Han stod på en hög stege och målade med falu röd färg. Han var inte höjdrädd vilket Johan var. Pappa hade på sig en overall som blev full av färg. En grannfru Rut på Ileberg född 1908 sade att när "Gustav i Hogen målar, målar han mest på sig själv". Detta kunde hon se när hon passerade förbi på landsvägen.

Pappa lejde bort utomhus- och inomhusmålning av boningshuset vart fjortonde år. 1950 minns jag att målaren Ivar på Henån utförde inomhusmålning med ådring av dörrar.

Snickeriarbeten gjordes av snickaren Hilding i Otteslätt. Han byggde nya dörrar till de två logarna på gården. Han snickrade underredet för korna inne i ladugården som kallades "tiljet". Det slets ut och måste bytas med vissa års mellanrum. Vi barn tyckte bra om Hilding som pratade med oss.

Från början fanns inget räcke vid den höga kökstrappan. En gång ramlade Gunilla vid tre års ålder utför trappen och blev medvetslös. Jag försökte ge henne ett äpple när hon var medvetslös. Efter denna olycka satte pappa upp ett räcke.

Förstugan hade inte lås ut mot kökstrappan, utan en träbom sattes upp varje natt på insidan av utgångsdörren. Senare installerades en dörr med nyckellås. Pappa var noga med att vi skulle låsa köksdörren när vi lämnade huset. Han var rädd för tjuvar. Kringstrykande människor var tattare som köpte skrot och "skärslipare" som slipade knivar.

Utedass fanns ursprungligen bakom ladugården bredvid gödselstaden. Där fanns inget ljus utan man fick gå dit i mörkret. En kväll var Ethel i Torsby på besök och gick ut till dasset.

Det var väldigt blött runt gödselstaden och hennes skor blev genomblöta. Då hon kom in i huset, sade hon till pappa att han måste bygga dass någon annanstans än bredvid gödselstaden. Då byggde Hilding i Otteslätt ett nytt dass bredvid hönshuset. Det hade två luckor att sitta på, en för vuxna och en för barn. När jag hade besök av tyska studenter med lärare på 1970-talet förundrade de sig över att det i Sverige fanns flera hål bredvid varandra på dasset. Det blev rivet 1982 och min svåger Tore byggde ett nytt fristående dass men då med bara ett hål. Avföring och urin samlades i en behållare under locket. När det blev fullt, fick Johan tömma det, ty han hade ingen lukt.

På natten användes potta inomhus. Mamma slängde på morgonen ut urin på gården från kökstrappan. En gång kom Johan gående utan att mamma såg det. Han fick urinen över sig ovanpå kepsen. En annan gång kom Bertil Larsson i Torsby och sålde fisk med sin motorcykel. Han fick också urinen över sig.

Boningshusets undervåning består av kök och tre rum. I köket fanns vedspis med ugn som installerades när mamma kom till Hogen 1939. Den ersatte då en tidigare öppen spis. Johan hade sin sängplats i köket och efter hans död 1969 sov pappa i köket. Måltiderna intogs vid köksbordet.

I vardagsrummet med kakelugn bjöds spontana gäster in. De två övriga rummen kallades stora rummet och lilla rummet och användes inte under vintern. I stora rummet var det ingen eldstad men en kakelugn fanns i det lilla rummet. I taket på stora och lilla rummet finns schablonmålningar utförda på 1880-talet av målaren Gustaf Nilsson i Skeppstala (1842-1936).

Fig. 33. Kakelugn i lilla rummet. Till höger syns den buffé som pappas farbror Janne byggt liksom den karmstol som står till vänster om kakelugnen. På väggen hänger en antavla som jag fick när jag fyllde sextio år. I taket syns Gustaf Nilssons schablonmålningar. Foto Kristina Gustavsson.

Före vintern satte mamma in löstagbara innanfönster. Hon lade bomull och bitar av tegelstenar mellan inner- och ytterfönstren för att detta skulle suga upp fukt. På våren togs innanfönstren bort.

Pappa hade en chiffonjé i stora rummet där han hade sina gårdshandlingar, fakturor, reverser och deklARATIONER. När han gick in där under vintern fick han vara väl påklädd. Han tog ut sin ranson av alkohol i motboken och förvarade både brännvin och konjak i en buffé. Den var tillverkad av hans farbroder Janne född 1854. Han hade suttit fängslad på Långholmen i 27 år för att han mördat en piga i Smedby. När han blev benådad 1903 gifte han sig och öppnade en snickerifabrik på ett nedlagt mejeri nära Tegneby kyrka. Pappa och hans kusin Erik i Kårtvet gick i snickarlära hos honom. Pappa byggde en chiffonjé. Han köpte en hel matsalsmöbel av ek som Janne hade tillverkat. Det är ett stort bord som kan förlängas med ytterligare en skiva vid kalas.

Tio ekstolar och två karmstolar kallade emmor har stoppade sittdynor.

Fig. 34. Matsalsmöbeln i stora rummet tillverkad av pappas farbror Janne. Foto Björn Pettersson 1979.

I det lilla rummet finns en byrå som kallas damtoaletten. En hög spegel står ovanpå ett skåp med utdragbara lådor. Den utdragbara bäddsoffan fick farfar och farmor av min farmors pappa när de gifte sig 1889. De fick även en stor oljetryckstavla med motivet Jesus inför Pilatus som hänger ovanför bäddsoffan (se foto).

Fig. 35. Utdragbar bäddsoffa och oljetryckstavla med motivet Kristus inför Pilatus som farfar och farmor fick när de gifte sig 1889. Foto Kristina Gustavsson.

I förstugan fanns en brant trappa upp till loftet. Den hade tidigare varit inne i köket. Under förstugan fanns en mindre källare som inte var frosthärdig. Där förvarade mamma konserverat fläskkött och äpplemos under sommarhalvåret. Under vardagsrummet och stora rummet fanns den större källaren som var frosthärdig tack vare tjocka stenmurar. Under köket och lilla rummet fanns ingen källare eftersom huset var byggt på en "berswaa" (sluttande berg). Fördelen var att regnvatten inte blev stående utan rann ut ur källaren. En veranda

byggdes under 1910-talet med mycket snickarglädje. På loftet fanns ett större rum där jag och Gunilla med föräldrar hade vår sovplats. Dessutom fanns det rum som inreddes för pigan 1943. Vid sidan av de två rummen låg två oinredda utrymmen med snedtak som kallades "nuffe".

Pappa satte in elektriskt 1939 och telefon innan han gifte sig. Vi hade nummer 40. Vid samtal fick man ringa växeln som fanns i barnmorskan Ebba Perssons hem. Den sköttes av hennes syster Herta. Det sades att de som satt i växeln visste allt som hände i bygden eftersom de kunde lyssna på samtal.

Den första TV:n kom till Hogen våren 1958 då affären skaffade en TV och grannarna kunde stå utanför skyltfönstret och titta på program. Vi köpte en TV i december 1960. Pappa var inte intresserad av en sådan nyhet, men mamma hade besökt sin broder Carl-Hugo i Västerlanda som hade köpt TV. Då ville mamma absolut ha TV och pappa gav efter. Han hade hand om pengarna. Mamma tyckte om att se på TV-program men pappa lade sig tidigt på kvällarna under vintern. När han skulle sova, drog han täcket över huvudet och ropade: "Stäng av TV:n. Det kan gå an (passa att se på TV) för dem som kan sova (sova) om mårran (morgonen), men en ann (jag) skal upp om mårran och mjölka". Då fick mamma stänga av TV:n. Hon lade sig mycket senare i ett annat rum.

Mamma fick tvättmaskin 1948 när gården Kodebacken hade sålts. Tidigare tvättade hon med en enkel tvättbräda och en så kallad skubb som drogs för hand. Jag fick ibland dra den skubben. Tvätten sköljdes i bäcken. Mamma låg då på knä på en stege över bäcken.

I min barndom hade vi en vattenpump inne i köket. När man vevade på den, kom det vatten i kranen. Senare gick vattenpumpen sönder, och då fick vi bära in vatten i spannar från en brunn i trädgården. Brunnsvattnet räckte inte till under torrperioder och därför grävdes ytterligare en brunn i trädgården. I förväg anlätades Gustav i Hällesberg att gå med slagruta och söka efter vatten med en pinne i handen. När den pekade nedåt fanns det vatten under jorden. Morbror Clares arbetare borrhade 1965 efter vatten utanför vårt hus. Resultatet blev ett hål med 50 liter i timman. Det räckte inte för att förse korna med vatten. Därför ville pappa att man skulle spränga i hålet för att få mer vatten, men då fick vi havssalt som gjorde vattnet otjänligt. Mamma betalade borrhningen med ett arv från Häröd, men hon fick inte uppleva att få in dricksvatten i huset. Däremot grävde jag och pappa 1972 ned en vattenledning från ladugården till husets frostfria källare. På så vis fick mamma vatten till den elektriska tvättmaskinen och till diskning och rengöring inomhus.

Fig. 36. Gustav i Hällesberg går med slagruta för att hitta vatten framför pappa.

6 Hushållsarbeten

Mamma var stolt över att få sköta hushållsarbetet. Det var inte aktuellt att jag som pojke skulle hjälpa till inne i huset. Eftersom det kom många gäster på besök bakade hon småkakor två gånger i veckan förutom allt matbrödet.

Fig. 37. Mamma kavlar ut degen vid brödbak.

Ett problem i köket under sommaren var de många flugorna. Mamma hade flugfångare hängande över spisen och de blev fort fulla med flugor som fastnade i klistret. Mamma var inte glad över att ladugården låg så nära huset och drog till sig flugor. Löstagbara nätfönster sattes in för att ge frisk luft och hålla flugorna ute.

Vi var självförsörjande på mjölk, ost, potatis, fläskkött, grönsaker och ägg. I affären köpte mamma i första hand kaffe, socker och salt. Handeln skedde i affärerna i Hogen, Torsby och Tavlebord.

Färsk fisk fick vi tillgång till genom lokala småfiskare som cyklade runt med en fisklåda. Senare hade de motorcykel eller moped. Ännu senare kom fiskare med bil och sålde makrill, torsk och rödspätta. En av fiskarna Verner Högberg rökte lax som han sålde. Dessa fiskare köpte ägg av oss. På så vis uppstod vänskap med vissa fiskarfamiljer.

Mamma sydde kläder till oss barn. Två yngre kvinnor i Torsby stickade tröjor till mig och Gunilla. Mamma sydde inte sina egna klänningar utan det gjorde en sömmerska Anna i Kallefors född 1920. Pappa och Johan hade tjocka "bunntrojor" på sig på vintern och långkalsonger året om. Det var ytterst sällan som underkläderna blev tvättade. Huvudbonad för männen var keps i vardagen och hatt vid högtider. När pappa, Johan och jag skulle köpa en kostym, besökte vi en herrekipering i Uddevalla.

Mamma klippte håret på alla i familjen. Själv åkte hon till damfrisörskan Greta Nilsson i Nösund för att permanenta håret. Det var en glädje för mamma att komma dit och samtala med Greta medan permanentningen pågick.

Pappa och Johan rakade sig med en rakkniv framför en rakspegel. Johan hade grovt skägg och därför måste rakknivarna vara extra skarpa. Det var min uppgift att cykla till möbelsnickaren Johan på mejeriet vid Tegneby kyrka för att få

knivarna vässade. Rakning skedde på lördag för att man skulle vara nyrakad på söndag.

På vintern vävde mamma trasmattor och senare även ryamattor. Ester i Vena hjälpte henne att sätta upp vävstolen och att varpa linorna. Utslitna kläder klipptes sönder till nystan som rullades ihop till en boll. Mamma vävde fina mönster på mattorna. Den skrymmande vävstolen stod först i nedervåningen men senare i ett rum på loftet.

Mamma målade tavlor på vintern (se foto). Hon hade två morbröder i USA som var konstnärer. Motiven var blommor, människor och hus. Ibland skänkte mamma en tavla men sålde aldrig något. Pappa hade hoppats att hon skulle få lite inkomst från sin konst. Han tyckte att hon skulle göra en utställning men det blev aldrig så. För mamma var målningen och vävningen en hobby som förgyllde det vardagliga under vintern.

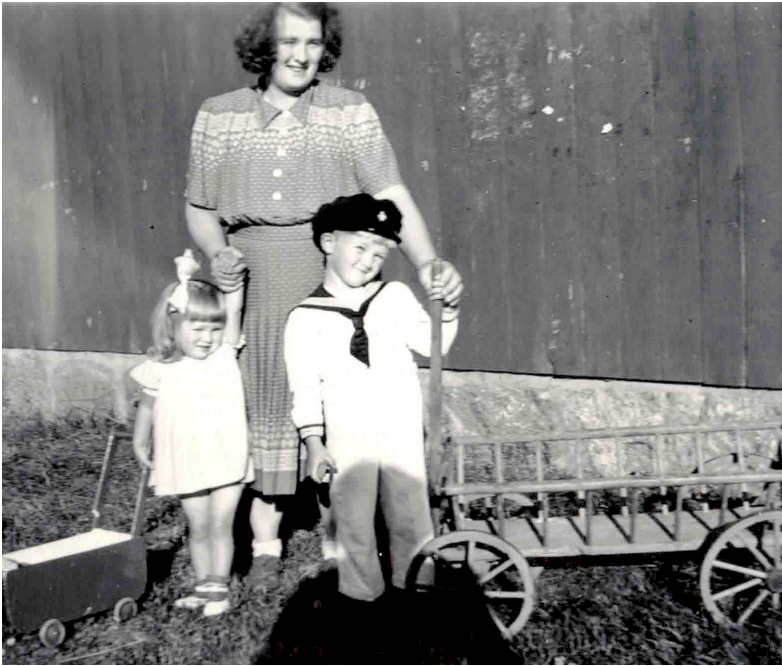

Fig. 38 Mamma tillsammans med mig och min syster i hemmasydd kläder 1946.

Fig. 39. Mamma målar en tavla.

Fig. 40. Mamma gjorde en oljemålning av gården Hogen. Nedanför hänger den ovala tavla där pappa lät inrama de "skådepengar" som han fått för sina avelshästar. Foto Kristina Gustavsson.

Mamma skötte om familjegravarna på kyrkogården. Jag var ofta med och hjälpte till med att bära vatten. Johan var nog med att det skulle vara fint på gravarna och var tacksam över att mamma skötte om dem.

Bad förekom inte på vintern. Före jul kunde pappa och Johan sätta fötterna i blöt i en spann. På sommaren åkte pappa med bil eller cykel till badplatsen i Strömsholm sex kilometer bort. Han kunde inte simma men gick ut i det långgrunda vattnet och doppade sig några gånger. Det kallades att han "skurde sej" (sköljde sig). Mamma kunde simma. Gunilla lärde sig simma i simskolan på Nösunds badplats. Jag lärde mig däremot inte att simma trots att jag gick på simskola i Nösund i juli 1952. Pappa lät mig åka med bussen till simskolan endast under regniga dagar då vi inte kunde arbeta med höskörden. Den sommaren var det många soldagar och få regndagar. Jag kunde inte lära mig att simma när jag var borta så många dagar. Inte heller i militärtjänsten lärde jag mig simma trots att befälen försökte få mig att träna.

7 Dygnsrytm

Pappa steg upp klockan fem om morgonen för att mjölka. Mjölken skulle lämnas på mjölkbordet klockan sju. På sommaren kunde pappa stiga upp ännu tidigare för att slå med lie.

Frukost åts halv åtta på morgonen. Den serverades av mamma som kunde sova längre än pappa. Innan måltiderna vid köksbordet knäppte Johan och pappa händerna och mumlade något som var en bordsbön. Ibland lyssnade mamma och jag på morgonandakten på radion klockan 7.40.

Förmiddagskaffe var klockan tio. När vårbruk eller skördarbete pågick på "hamna" kunde mamma komma cyklande med förmiddagskaffe och sedan öktekaffe på eftermiddagen.

Fig. 41. Mamma och pappa äter frukost 1972. Pappa

- Middagen var kl. 12.30. Från "hamna" kan man se baksidan av vår ladugård. Där fanns ett hål i väggen och där hängde mamma en vit duk för att signalera att vi skulle komma hem till middag. Då skulle vi lyssna på radions nyheter och väderlek. Johan var intresserad av nyheter, särskilt världsnyheter och pappa hörde på väderleken. En gång kom Johan för sent hem till nyheterna och stängde då av radion innan väderleken började. Det ogillade pappa. När Johan arbetade på "hamna" och inte kom hem på några timmar, fick jag cykla dit och berätta om aktuella nyheter på radion.

Efter middagen skulle pappa "pusta middag" (sova middag) på en säng cirka en halvtimme. På sommaren lade han sig på gräset ute i trädgården med en tidning över ögonen.

Eftermiddagskaffe var kl. 15. På vintern lyssnade Johan då på radions program Riksronden som var en nyhetsmanfattning.

Öktekaffe med kaffe och smörgås var kl. 17 innan mjölkningen skulle ske.

Kvällsmat med gröt var kl. 10 på kvällen. På vintern skulle Johan efteråt utfordra korna med halm. På sommaren kunde pappa slå med lie så länge det var ljust på kvällen.

Vardagens arbete avbröts under sön- och helgdagar. Inget arbete utfördes då förutom mjölkning och utfodring av djuren under vintern. Ett undantag var att pappa på hösten kunde plocka ned äpplen från träden på en söndag. 1 maj var en arbetsdag eftersom den inte var en kyrklig helgdag. Den dagen kunde man lägga potatis.

Pappa och mamma besökte ibland kyrkan på söndagar. På eftermiddagen vilade pappa och Johan i en säng i köket där de kunde ligga "skaffotes", dvs med huvudet åt var sitt håll. Efter kyrkan kunde ibland några personer bli hembjudna bjudna på kyrkkaffe. Johan gick inte så ofta i kyrkan, men han klädde sig fin på söndag och läste "vanjilt" (evangeliet) i psalmboken. Om man inte gick i kyrkan, skulle man undgå att möta kyrkfolk som var på väg till eller från kyrkan.

8 Årshögtider

8 A Jul

På julafton gick pappa upp på en stege och satte upp upp (se foto) en julkärve på hönshusets tak. Han placerade även en

kärve i ett träd vid den andra ladugården. Pappa var tomte i min och min systers barndom. Lutfisk åts på julafton. Mamma lade den torkade lutfisken i blöt på Annadagen den 9 december. Julen firades bara inom den egna familjen. En enda gång hände det att pappas ogifta kusin Maria i Håv, var med vid julmiddagen. 1950 skulle vi åka med den nyinköpta bilen Ford Prefect till julottan. Framrutan var igenfrusen och pappa försökte med ett finger värma upp isen så att han fick ett titthål för att kunna köra. Det fanns ju ingen värme i bilen.

Fig. 42. Pappa sätter upp en julkärve på hönshusets tak på julafton 1972.

Pappa omfattade en folklig trosföreställning att olyckor gärna uppträder vid stora högtider. Hans kusin Lars i Kårtvet dog hastigt på juldagen 1950 blott 49 år gammal. Min mormor avled också på juldagen 1958 sedan hon firat julafton hos sin son Clarence. Ett år åkte mamma till Uddevalla sjukhus på annandag jul och blev opererad för gallsten. Hon lämnade Hogen sista gången på julafton 1983 när hon fått

blodcancer och åkte till sjukhuset innan hon avled i januari 1984.

8 B Påsk

Före påsk samlade barn och ungdomar ihop bränsle till en "påskfyr" (påskeld) uppe på ett högt berg. 1953 var flera barn i trakten bjudna till gården Fläskum för att tillsammans samla bränsle till påskelden.

Påskan 1956 åkte pappa och jag med säd som såldes i Mollösund. Då fick jag se att fiskarbefolkningen där åt lutfisk till påsk. Vi hade bara lutfisk på julafton.

Något firande av Valborg den 30 april förekom inte.

8 C Midsommar

På midsommarafton skulle den första höslåttern ske med slåttermaskin. Min uppgift var att med en högaffel vända på höet långt ut på kvällen. Någon festlighet förekom inte vid midsommar.

8 D Födelsedagar

Den största födelsedagen på året var den 26 juli när mamma fyllde år. Då skulle höbärgningen helst vara över. Det var den under gynnsamma år men inte under regniga somrar. Mamma ogillade att pappa körde ut gödsel till trädesjorden denna dag vilket förekom ibland. Då luktade det gödsel när gästerna kom på kvällen. Mamma inbjöd grannkvinnor och släkt från Myckleby. Några män tillhörde gästerna. Det var pappas kusin Erik i Kårtvet, Åke Mattsson från Kodebacken och Knut Olsson från Allmag i Myckleby som var gift med mammas barndomsvän Ally. Johan Rasmusson i Hoga som

var gift med pappas kusin Rut, var också med. Mamma var känd i bygden för att baka goda mockatårter. Inbjudningsorden till bords var: "Nu får ni varsågoda". Kvinnorna fick likör och männen brännvin i ett snapsglas eller en "halv" i koppen. Erik i Kårtvet drack inte alkohol, eftersom han hade haft en alkoholiserad pappa som omkom i en hästolycka 1913 när Erik var tio år.

Pappa firade inte sina födelsedagar med ett undantag då han fyllde 55 år den 9 januari 1948. Han skulle ha firat femtioårsdagen 1943 men då pågick andra världskriget. Pappa hade bjudit många män som fyllde hela vårt hus. Träbänkar hade lånats in och stod utmed väggarna i alla tre rummen i nedervåningen. En man Anders i Kalseröd blev uppspelt efter att ha druckit en hel del alkohol, men jag minns inte att någon annan blev synbart alkoholpåverkad. Pappa fick motta penninggåvor men också en pendyl, dvs en förgylld väggklocka. Ett tal hölls av folkskollärare Nils Rutgersson född 1892 som framhöll pappas arbetsamhet.

Min födelsedag 7 december firades varje år sedan jag började skolan. Då bjöd jag in alla pojkarna i skolan. Vi spelade spel och lekte inomhus eftersom det var vinter.

Gunilla fyllde år den 12 augusti. Då bjöds flickorna i skolan och ett par kvinnliga kusiner från Myckleby. Lekarna var utomhus. Ett omtyckt nöje var att hoppa i höet.

Johans födelsedag var den 7 maj. Det brukade vi inte fira, men jag minns att kusinen Rut och maken Johan i Hoga kom på spontant besök 1965 när vår Johan fyllde 65 år.

Pappa ville inte ha någon flaggstång för att markera födelsedagar. Det berodde på att hans ingifta morbror Simon i

Tavlebord skaffade flaggstång 1912. Den första person som han fick flagga för var hans hustru och pappas faster Kristina som avled i akut tarmvred.

9 Socialt liv

9 A Buss- och poststation

Vår gård i Hogen låg nära en stor korsväg som fanns ovanpå en bäck och därför kallades "broa". På ena sidan låg vår gård och på den andra sidan poststationen sedan 1941 och en cykel- och livsmedelsaffär alltifrån 1941. Den senare hade också en bensinstation. På poststationen fick vi dagligen hämta post.

Korsvägen var en mötesplats för bussar som kom från Uddevalla i norr och Svanesund i öster. De stannade en lång stund vid flera tillfällen under dagen. Resenärer bytte buss och paket flyttades mellan bussarna. Kl. 9.30 kom en specialbuss som var ett mellanting mellan buss i främre delen och en lastbil i bakre delen. Den lämnade dagens post vid poststationen. Sedan fortsatte den till västra Orust och kom tillbaka kl. 14 för att hämta post som skulle skickas från poststationen. Apotekare från Hårleby kom kl. 10 och lämnade medicinlådor av plåt som skulle forslas med buss till västra Orust. De tomma medicinlådorna fick hämtas tillbaka av apotekarna kl. 14. Personbussarna möttes första gången på dagen vid 7-tiden på morgonen, sedan kl. 10 på förmiddagen, kl. 14 och 16 på eftermiddagen och till sist kl. 19.30 på kvällen. Som barn var det roligt att sitta på en backe och titta på bussarna och resenärerna. Pappa fick parera så att han inte kom med stora hästlass just när bussarna intog i stort sett hela korsvägen. Mamma fick se till att hon inte kom med cykel och mjölkkärra just när bussarna hade stannat i korsvägen.

- När vi hämtade posten på förmiddagen var Johan intresserad av att läsa tidning. Vi prenumererade på Bohusläningen och Göteborgs-Posten. Det fanns även en lokaltidning med namnet Orust och Tjörn. Pappa hade inget större intresse för tidningsläsning. Han kunde komma inrusande i köket och ropa: "Johan, Johan, är han nu inne i tinninga igen". Han skulle i stället vara ute och arbeta.
-

9 B Spontana besök i hemmet

Många människor gick eller cyklade dit till poststationen i Hogen. Flera gånger bjöds dessa postkunder in på kaffe. Johan kunde bjuda in män på en sup men inte kaffe.

En granne Sonja född 1893 som bodde tillsammans med sin dotter och måg i posthuset, kom i stort dagligen till oss på kvällen och fick då kaffe och tilltugg. Hon kunde dricka tjugo koppar kaffe om dagen. Värst var det för henne vid kafferansoneringsen under och efter andra världskriget. Då försökte hon få tag i ransoneringskuponger men vandrade också runt i stugorna för att dricka kaffe. Sonja var en anorlunda person för det första genom att hon var skild från sin man och granne Valfrid på Lycke född 1885 efter ett års äktenskap 1918. För det andra kryddade hon sitt tal med svordomar, vilket inte förekom bland kvinnor på den tiden. Hon hade alltid en schallett på huvudet.

*Fig. 43. Pappa och **skolkamraten** Sonja på hans åttioårsdag den 9 januari 1973.*

En annan person som regelbundet besökte oss var ungarlen Johan i Fläskum född 1891. Han sålde sin gård 1952 och åkte därefter runt med sin cykel och hjälpte bönder i vid skörden av hö och säd. Hans intresse var kommunalpolitik trots att han inte kandiderade till kommunalfullmäktige. I mina dagboksanteckningar från 1950-talet står det i stort sett dagligen: "Sonja var här" och "Johan i Fläskum var här". Mamma hade långa samtal med Sonja och Johan samtidigt som hon skötte arbetsuppgifterna i köket.

Pappa var till skillnad från mamma inte intresserad av släktberättelser. En bonde i bygden sade om pappa: "Gustav har mer reda på hästarnas härstamning än sin egen". Det stämmer med hans stora intresse för hästavel och premierade hästar.

9 C Sociala möten för kvinnor

Grannen Elsa i Hälla född 1907 kom en kväll 1952 hem till mamma. Hon föreslog att det skulle bildas en lokal sykets inom Röda korset. Ett tiotal kvinnor i trakten anslöt sig och hade symöten i varandras hem varannan vecka. Mamma som hade tagit körkort kunde ställa upp med bilskjuts. En man kallade dessa symöten för "sladdermöten". En annan man ogillade att det talades illa om andra människor vid symötena. Ethel i Torsby född 1903 ville prata hela tiden medan Gunborg i Skeppstala född 1905 satt tyst och handarbetade. Hon sade till Ethel: "Vi får se och få gjort något", dvs det gällde att arbeta och inte bara prata. Det var det ideal som min pappa också levde efter. Handens arbete var det viktigaste.

9 D Grannkonflikter

Vår granne Viktor i Hogen född 1904 skulle bygga ett nytt hus 1953. Vi hade en markbit som låg väldigt nära hans planerade hustomt. Viktor ville byta ut den markbiten med pappa. Men pappa ville inte därför att två av Viktors bröder hade sparkat ned min farfar Anders 1920. Viktors pappa Abraham och min farfar hade gemensamt skjutshåll för resande i anslutning till gästgivargården som låg i Abrahams hus. De personer som stod för skjutshåll fick en ersättning från staten. Farfar gick till Abraham född 1863 och anhöll om att få hälften av den statliga ersättningen. Då slog två av Viktors bröder ned farfar och sparkade honom i magen. Farfar skrek högt så att Johan hörde det och kom till undsättning. Då slog de av armen på Johan. Pappa sade om sin far: "Han hade inte hälsedag" (han blev inte frisk) sedan han blivit nedslagen. 1927 dog han i levercancer.

När pappa efter 1953 skulle slå gräs med lie på den aktuella markbiten, började Viktor skälla på honom. Jag hörde Viktor säga: "Jä skall märke dej" dvs skada dig. Johan rakade hö bredvid. Viktor ropade: "Gå hem med er mördare" Det anspelade på det mord som farfars bror Janne hade gjort sig skyldig till 1875 på Smedby och där Viktors mamma Fina född 1866 hade bott i gården bredvid. Till Johan skrek Viktor också: "Gå hem med ditt magsår", vilket anspelade på att Johan haft upprepade magsår. Johan svarade: "Hur är det med Ellen?". Viktors ogifta syster Ellen född 1897 som bodde med sina föräldrar i ett hus på Hogen, var mentalsjuk och vistades efter föräldrarnas död 1951 och 1956 på Sankt Jörgens mentalsjukhus. När pappa 1954 skulle slå den aktuella markbiten hade han bett grannen Ivar i Torsby född 1886 som också var ovän med Viktor, om att vara vittne. Han stod osynlig bakom ett berg men skulle komma fram om det blev bråk med Viktor.

Ovänskapen med Viktor blev akut på nytt 1959. Då ville Viktor ta bort en väg som gick genom ett av hans gårdar. Pappa hade rätt att använda den vägen när han körde hem hö eller säd eller bränsle från skogen. Pappa vägrade att lämna ifrån sig den rätten med hänvisning till den tidigare konflikten med min farfar. Det blev rättegång som gick ända upp till hovrätten där Viktor till slut vann denna tvist. Hovrätten som besiktade den aktuella vägen, gav Viktor rätt med hänvisning till att pappa inte hade använt den vägen under lång tid. Ovänskapen fortsatte så länge pappa levde.

Efter pappas död kom Viktor hem till mamma och beklagade sig över hur tråkigt det varit med ovänskapen. Mamma bjöd honom på kaffe. Han kom till mammas begravning 1984 och min blivande fru Kristina och jag var på Viktors begravning 1986.

När pappa och hans kusin Orvar i Smedby blev ovänner i slutet av 1940-talet (se ovan), sade Orvar vid ett tillfälle till pappa: "Du är garn som mor di". Det syftade på att min farmor Alma född 1866 som var död då, hade varit på mentalsjukhus i Tranås efter det att hennes man Anders hade blivit nedslagen av Viktors bröder.

När Orvar var döende 1992 besökte Kristina och jag honom i Smedby. Vår fyraårige son Johan bjöd honom på hallon som han plockat i Orvars trädgård. Det kändes som en försökningsgest innan Orvar dog fyra dagar senare.

10 Sjukvård för människor och husdjur

10 A Läkare

Läkare på Orust fanns på Hårleby och Hälleviksstrand. Mamma var överviktig och var alltid rädd för att gå till doktorn Sven Björklund i Hälleviksstrand som skulle ta blodtrycket. Pappa hade inget problem med hälsan och inte heller med vikten. Johan var väldigt "skrinn" (mager) och vägde bara 57 kilo. På den tiden skämdes man för att vara mager. En gång var det skärmbildning i folkskolan i Gilleby. Alla fick klä av sig på överkroppen. Johan skämdes över hur mager han var när han satt bredvid Artur i Håv född 1926 som vägde 125 kilo. När Johan var 71 år 1961 fick han ta bort 75 procent av magsäcken eftersom han lidit av återkommande magsår. Han levde drygt sju år efter det till 1969.

Pappa fick lunginflammation 1948. Det fanns inte penicillin men läkaren Thure Resmark skrev ut hostmedicin som han själv ställt samman. Pappa tog en sup med konjak om han kände sig förkyld. Annars drack han inte alkohol i vardagen. Resmark körde en gammal hög Ford när

han besökte patienter. Han hade alltid mycket kläder på sig och en stor halsduk även på sommaren.

Efter Resmark kom Olofsson till Hårleby i slutet av 1940-talet. Han blev känd för att ge sprutor som ledde till att många äldre personer avled. Detta ledde till en viss rädsla i bygden.

Pappa blev sparkad av en treårig valack i oktober 1972 vid 80 års ålder. Han fick spräckt lever, axeln ur led och inre blödningar. Han återhämtade sig dock efter en tids sjukhusvistelse. När pappa hade åkt till sjukhuset, fick jag ordna med att denne valack blev avlivad hemma på gården av nödslakt. Detta hände strax innan jag skulle disputeras för doktorsgraden den 8 december 1972. Vid 85 års ålder 1978 fick pappa först en propp i benet och sedan hjärtinfarkt. Han överlevde fram till 1980.

10 B Veterinär

”Djurläggarn” (djurläkare, veterinär) var bönderna både rädsla för och beroende av. Han skulle ha total uppsättning med en spann vatten för att tvätta sig i och en handduk när han kom tutande med sin bil. Veterinär Jonsson var känd för att vara arg men skicklig. Hans efterträdare Rydberg var alkoholiserad. Den bästa veterinären enligt pappa var Häggmar. Han tog sig tid att både samtala och behandla sjuka djur. När en häst eller ko blev allvarligt sjuk, sade pappa: ”Vi får ringe etter djurläggarn”.

11 Bankverksamhet

11 A Huvudman i banken

Tegneby sparbank startades av några bönder 1887. Min farfar Anders var huvudman till sin död 1927. Sedan blev det min pappa från 1928 till 1963, dvs i 35 år. 1963 var han 70 år och kunde inte väljas om för en ny period. Han ogillade denna 70-årsgräns. Ålder fick inte vara något hinder i pappas värld. Pådrivande för 70-årsgränsen var den socialdemokratiska riksdagsmannen Carl Johansson i Torp född 1900. Pappa sade att Carl blir också 70 år. Den underförstådda meningen var att då kan han få se hur det känns att bli utsluten när man fyller 70 år. Lägsta åldern för att bli invald som huvudman var 23 år, och det var jag när pappa var 70 år. Han ville absolut att jag skulle efterträda honom. Han lyckades få mig invald och jag stod kvar som huvudman fram till 1983 när min syster blev invald. Att vara huvudman innebar ett högtidssammanträde en gång om året, och det var räknat som ett hedersuppdrag.

11 B Inofficiell bankverksamhet

Pappa fungerade som en lokal bank. Många personer lånade små summor av honom. En revers skrevs. Räntan på 3 procent var densamma som i banken och betalades en gång per år. Då kom låntagarna till Hogen. De skulle bjudas på kaffe och en "halv". En man hade lånat 150 kr och betalade 5 kronor i ränta varje år. Han var särskilt intresserad av "halven". Därför ville han inte betala tillbaka lånet. Dessa låntagare drog sig för att låna i banken eftersom lokala män i bankstyrelsen berättade om vilka som hade lånat i banken. Det var närmast skamligt att låna pengar. Därför ville låntagarna inte att andra människor i omgivningen skulle veta om det. De visste att om de lånade av pappa, så berättade han inte om det. Pappa inskräpte hos mig och Gunilla att vi inte fick berätta i skolan om att pappa lånade ut pengar.

Pappa som inte drack alkohol i vardagen, hade ett förråd av brännvin i buffén i det stora rummet. Det hände rätt ofta att bönder bad om att få låna en butelj. De kunde uppge att de fått oväntat besök och inte hade brännvin hemma. Pappa var noga med att inte låna ut till dem som han visste hade alkoholproblem. Han höll också på att de som lånat skulle komma tillbaka med lånet inom en viss tid. En gång hade pappa lånat ut en butelj brännvin till en nära släkting till Sigurd i Hälla. Lånet kom inte tillbaka. Pappa sade då till Sigurd att han inte fått tillbaka sitt lån. Strax efteråt kom Sigurd och överlämnade en butelj brännvin som han antagligen hämtat ur sitt eget förråd.

12 Kommunalpolitik

Förutom skötseln av gården intresserade sig pappa för kommunalpolitik. Han hade en valsedel med titeln Kommunal sparsamhet. Den hade tre namn, nämligen pappa, barnmorskan Ebba Persson och pappas kusin Erik i Kårtvet. Innan valet var det min uppgift att åka runt med cykel och dela ut valsedlar. Jag fick inte tala om för någon vilka hus som jag hade besökt. Det skulle de andra lokala partierna inte veta om. En man från en konkurrerande lista sade att pappas lista i stället för Kommunal sparsamhet borde kallas Kommunal snålhet eftersom pappa var känd i bygden för att vara snål. Han prutade ofta vid affärsuppgörelser, och det skämdes jag för. När pappa tyckte att något var för dyrt, sade han: "Jä har inte stert (stulit) pengane". Med det menade han att han arbetat ihop de pengar som han hade. När människor sade att han var rik, svarade han att han inte hade ärvt några pengar. Hypotekslånet på Hogen löpte ut 1927 när min farfar Anders dog.

Pappa var noga med att vara rättskaffens när han sålde säd och klöverfrö att så eller kor och hästar till andra människor. De skulle inte bli lurade genom dåliga mått på vågen eller dolda fel hos djuren. Pappa menade att 1930-talet var en acceptabel tid för bönderna trots de låga priserna på jordbruksprodukter. Man fick 10 öre kilot för havre. Det gick att klara sig ekonomiskt tack vare att det knappast fanns någon skatt. Pappa ogillade skattehöjningarna efter andra världskriget.

Pappa drog sig inte för att undanhålla staten skatt vid deklARATIONERNA. Ett exempel på fusket mot staten var när Olle Carlsson i Stenshult hjälpte till med att deklarerera. När pappa såg att inkomsterna under ett år var oväntat höga och avdragen små, övertalade han Johan att komma in i rummet och säga till pappa: "Gustav, du har väl inte glömt att (i deklARATIONEN) uppge den ko som vi köpte". Att detta var påhittat märkte inte Olle utan införde ett avdrag för en fingerad inköpt ko i deklARATIONEN.

Pappa uppskattade alla som arbetade flitigt men avskydde "leddingar" (lata personer). Han var inte socialdemokrat, men grannen Olle i Tannbacken var socialdemokrat och fackföreningsman. Pappa uppskattade honom för att han var så arbetsam. Han hade många odlingar på ett mindre markområde förutom anställningen inom vägverket. Pappa sade att om alla socialdemokrater var så arbetsamma som Olle, skulle han kunna bli socialdemokrat. Olle berättade en gång att han röstade på pappa i kommunalvalet. Respekten för tråget arbete var det som förenade Olle och pappa.

Trots att pappa inte ansåg att skolutbildning var viktig jämfört med praktiskt arbete på gården, blev han invald i skolstyrelsen fram till 1973 när han var 80 år. Då ansågs han för gammal för att bli omvald som ordinarie ledamot, men han

förhandlade sig till en suppleantplats. Han lyckades också att få mig invald som ordinarie ledamot i skolstyrelsen under perioden 1973-1976. Jag var måttligt intresserad men stannade kvar under perioden. Detta var under min docenttid i Lund. Jag ville inte vara pappas efterträdare utan kunna gå min egen väg. Jag kandiderade och blev invald i kyrkofullmäktige 1973 där pappa inte hade varit med.

II Skolor och utbildning

1 Kallefors skola 1947-1949

Jag började första klass i augusti den mycket varma och torra sommaren 1947. Jag hade fått en cykel och lärt mig cykla till skolan i Kallefors som låg cirka en kilometer från mitt hem. Lärarinna var Esta Bergström som vikarierade ett läsår. Hon var ogift och bodde i en lägenhet i skolhuset. Uppenbarligen var hon en god lärare. Jag kunde inte läsa ett ord när jag började skolan men vid terminens slut i december 1947 kunde jag läsa. Jag blev känd för att läsa fort. En gång kom skolinspektören på besök. Han tyckte att jag läste för fort. Jag fick höra honom säga: "Om du läser för fort, kommer jag att lugga dig". Jag fick läsa och blev mycket riktigt luggad även om det inte var någon hård luggning. I skolsalen fanns förutom vår klass 1 också klass 2 som hade börjat skolan hösten 1946. Den bestod endast av tre flickor medan vi var drygt tio i klass 1.

Läsåret 1948-1949 hade vår klass Emma Andersson född 1903 som lärare. Hon bodde i skolhuset tillsammans med sin gamla mor som vi kallade för fröken Eliasson. Emma var tydligen utomäktenskapligt barn och var själv ogift precis som alla lärarinnor i äldre tid. Fröken Eliasson kom från

Hyssna i Västergötland. Hon var gammaldags klädd med långa svarta kjolar och en svart schalet på huvudet.

Emma var rödhårig med håret bundet i flätor. Vårterminen 1949 började en flicka Erna som ny elev i klassen. Hon var fosterbarn hos barnmorskan Ebba Persson. Emma höll ett långt anförande och förmanade oss att vara vänliga mot Erna.

Ett problem på den tiden var att vissa elever kunde ha med sig löss hemifrån. En gång hade Emma fått veta att det fanns löss i ett hem med många barn. En flicka därifrån fick då hänga sin ytterjacka på en krok på sidan av skolbänken. Vi elever visste varför Emma gjorde så. Hon vände det hela till något positivt genom att säga att nu har denna flicka fått en extra förmån. Hon får hänga kappan vid sidan av bänken medan ni andra får nöja er med att hänga av er kläderna ute i tamburen.

Emma kunde ge pengar till kläder till familjer där det fanns flera barn. Det fanns en familj som hade 16 barn, en annan hade 12 barn och en tredje 10 barn.

Husförhör förekom på hösten. Då kom prästen till skolhuset. Han började med att ur husförhörslängden anteckna alla barn och vuxna som var där. Därefter höll han ett katekesförhör där det förväntades att barnen skulle svara. En gång frågade prosten Knut Johnson: "Är det viktigt att bli salig?" En pojke som var känd för att vara busig, räckte upp handen och svarade: "Nej, det är det inte". De vuxna i salen drog då på smilbandet, men Jonsson gjorde ingen anmärkning utan gick vidare i sitt förhör.

Skolrådet lantbrukaren Samuel Jakobsson i Kallefors född 1875 kom ibland på besök i skolan. Emma berättade om detta i förväg för oss elever. Det var en stor sak för henne att skolrådet skulle komma. Vi uppmanades att vara artiga mot honom, men han höll inget förhör. Emma var välvilligt inställd till en flicka som var barnbarn till skolrådet.

Vi skolbarn fick gå två och två cirka 500 meter med två spannar till en källa som låg i en grannes hage. Vi skulle hämta vatten till skolan och lärarinnan. Det fanns en byggnad som var utedass. Där fanns även vedförrådet till uppvärmning av skolan. Emma hade en potta som användes på natten. På morgonen bar hon den över landsvägen och tömde den på grannens åker. Hon blev sedan ovän med denne granne och då fick hon inte tömma pottan på hans åker. Hon gick då lite längre bort till en annan åker för att tömma ut urinen.

När Emma blev ovän med denne granne, gick det ut över elever som var släkt till honom. I min systers klass fanns en flicka född 1943 som fick välja en annan skola på grund av att Emma var besvärlig mot henne.

Emma hade ett gott öga till den ogifte lantbrevbäraren Lars i Vena född 1904 som varje förmiddag kom cyklande med post. På förmiddagen kunde Emma säga: "Nu kommer snart posten". Då gick hon ut till landsvägen för att vänta. När brevbäraren kom blev det ett långt samtal. Emma ställde sig framför cykeln så att Lars inte kunde komma vidare förrän hon var färdig med samtalet. Vi skolbarn gick fram till fönstret i skolsalen och tittade ut när Emma talade med Lars. Vi tyckte att det var roligt att se på detta.

Ibland kom distriktssköterskan Britta från Hårleby för att ge oss vaccinationssprutor. Jag var väldigt rädd för sådana sprutor eftersom jag tidigare varit på läkarstationen i Hårleby och fått sprutor av den hårdhänte läkaren Thure Resmark. När Britta kom till skolan, sprang jag runt bland bänkarna för att hon inte skulle få tag i mig. Till slut hjälpte andra elever till med att hålla fast mig medan jag fick sprutan.

På den tiden fick inga barn skriva med vänster hand. Emma tvingade mig att skriva med höger hand. Det var väldigt besvärligt. Detta är anledningen till att jag alltid haft en dålig handstil.

Det förekom att skolbarnen pratade med människor som passerade på vägen utanför skolan. Jag minns en äldre kvinna som bodde granne med skolan. Hon ledde sin cykel och var på väg till affären i Torsby med ägg som hon skulle sälja. En annan äldre kvinna var på väg till poststationen. Hon stannade också och pratade med oss. Båda dessa kvinnor var gammaldags klädda med långa svarta kjolar och schalet på huvudet.

På 1970-talet ville jag köpa Kallefors nedlagda skola som var till salu, men pappa förbjöd mig eftersom jag skulle ärva Hogen när han avled.

2 Livetorps skola 1949-1951

Jag gick i klass 3 och 4 i Livetorps skola eller Rålanda skola som vi sade. Vi hade en ung lärarinna första året. Till Livetorp behövde jag inte cykla utan fick åka skolskjuts cirka fem kilometer. Chaufför var lantbrukare Ragnar Abrahamsson i Kallefors född 1901 som hade en stor taxibil. En gång när det var halt, körde han i diket och vi elever fick vara med att

putta upp bilen på vägen. Ragnar pratade med skolbarnen under resan. En gång berättade han om en brand i trakten som ägt rum föregående natt och där en äldre man hade blivit innebränd.

Skolans granne Anders Karlsson kom varje dag och eldade. Vi tyckte om honom ty han pratade på rasterna med skolbarnen. Om Anders var förhindrad kom hans svåger Ivar i Springelia som var mer barsk än Anders.

Husförhör förekom även i Livetorps skola. Komminister Ernst Setterby kom på besök.

Hösten 1950 fick vi en ung lärarinna Marie-Louise Nilsson. Det var ovant för oss att någon pratade skånska. Jag uppskattade henne. Hon kom ifrån Helsingborgstrakten. Därför valde jag Helsingborg som mitt fotbollslag som jag fortfarande håller på. Andra elever valde Gais, Norrköping, AIK osv.

Marie-Louise införde nyheten att en pojke och en flicka skulle sitta bredvid varandra i skolbänken. Jag fick sitta tillsammans med en flicka som var tvilling. En bakomliggande tanke var att det skulle bli mindre bråk om pojkar inte satt bredvid varandra.

När vi skulle stå framme i salen och sjunga i kör, fick jag inte vara med eftersom lärarinnan sade att jag brummade. Jag fick gå ut ensam på skolgården och vänta tills lektionen var över. Även när det var dans i skolan, gick jag ut. Jag ville inte delta, eftersom jag blir yr i huvudet när jag snurrar runt. Dans har inte heller senare i livet tilltalat mig.

Jag hade lätt för att stava och brukade ha noll stavfel vid prov. Det fanns de elever som kunde ha väldigt många stavfel. Provresultaten lästes alltid upp inför klassen. De elever som hade sämst resultat i matematik och stavning kunde i stället vara duktiga i idrott.

Under den långa middagsrasten gick en del elever till affären i Rålanda som låg i närheten. Den drevs av Konrad Jansson som var en vänlig man. Mitt intresse var att köpa tablettaskar med gula tabletter som kallades för alfatabletter. I asken fanns ett kort på en fotbollsspelare. Jag samlade på sådana kort men gav bort tablettorna till min syster. Korten finns fortfarande i den glasburk som jag lade dem i på 1950-talet.

3 Gilleby skola 1951-1954

Hösten 1951 började jag i klass 5 i Gilleby skola. Dit fick jag cykla dryga två kilometer. Lärare var Nils Rutgersson född 1892 som varit verksam där sedan 1917. Han hade särskilt intresse för geografi, matematik, musik och sång. Han var skolkantor, vilket betydde att han spelade i kyrkan på söndagar men även på begravningar i slutet av veckan. När han var på begravning, fick hans fru Valborg vara vår lärare. Då var det ingen undervisning utan klassens "roliga timme". Vi kunde själva välja ämnen för vad vi ville hålla på med.

Fig. 44. Gilleby skola klass 6 och 7 1953. Läraren Nils Rutgersson till höger.

Ett fuffens mot Rutgersson var när en av pojkarna siktade så att en fotboll skulle träffa hans hatt när han vandrade i väg till kyrkan. Bollen flög någon meter ovanför hatten utan att läraren märkte det. Denne pojke slog sönder kattögat på en flickas cykel. När hon nästa gång fått ett nytt kattöga, slog han sönder även det och fortsatte så flera gånger. Vi var rädda för honom eftersom han var stark trots att han var liten till växten. Han kunde slå hårda knytnävsslag mot pojkar. Jag kände mig mobbad av honom men berättade inte om det för mina föräldrar.

Ett annat fuffens var att sparka in en fotboll genom ett öppet fönster på rasten. Därinne satt extraläraren Marianne Torstensson och åt lunch. Hon blev nästan träffad av bollen. En gång tog en av pojkarna av mig mössan och kastade in den i skolsalen genom det öppna fönstret. Marianne blev arg och

ville inte lämna mössan tillbaka till mig. Jag lyckades till slut övertyga henne om att det inte var jag som kastat in mössan.

Skolbarnen pratade på rasterna med personer som passerade på vägen. Jag minns Johan Simon som hade spasmer och huvudet gick fram och tillbaka hela tiden. En man som sålde kraftfoder i lantmannaföreningens magasin nära skolan cyklade ofta förbi. Han hade en kraftigt utstående tand i övre käkn. En av pojkarna ropade: "Oskar, Oskar stanna!" Han hoppade av cykeln. Pojken frågade: "Hur är det med tanden idag?" Oskar sade inget utan fortsatte sin cykeltur.

Pappa körde med häst och vagn förbi skolan för att köpa kraftfoder hos Oskar. Jag förbjöd honom att passera skolan när det var rast. Jag var rädd för att få höra elaka kommentarer om pappa och hans häst. Han var omtalad i bygden för att han hade en "skrinn" (mager) häst. En man på orten försvarade honom dock och yttrade: "Gustavs häst kan äta hur mycket som helst utan att bli fetare".

Vi hade julfester i skolsalen någon kväll före jul. Ibland kom en buktalare Kaj Jensen från Danmark som var anställd som dräng hos prästgårdsarrendatorn. Vid ett tillfälle satt två flintskalliga män i salen, Georg på Ileberg född 1901 och Olle i Tannbacken född 1912. Kajs docka ropade: "Ser du där borta sitter två män som har skickat in håret till tvättinrättning". Kaj drog då på munnen och satte sin hand framför munnen på dockan, men kommentaren väckte skratt i salen.

Rutgerssons intresse för sång och musik gjorde att eleverna en och en skulle sjunga när han spelade på orgeln. För mig gick det inte alls bra. Då sade Rutgersson: "Anders, som är så duktig att räkna. Tänk att Anders räknar toner, så skall det gå bra". Problemet var att jag inte hörde några toner, men

jag skämdes inte för att jag var så omusikalisk. Vi hade skriftliga prov i matematik. Jag och klasskamraten Olle i Skeppstala hade alltid 100 procent rätt. Alla elevers resultat lästes upp för klassen.

Rutgersson blev 1953 huvudlärare med ansvar för skolorna i distriktet. Därför behövde han hjälp av unga vikarier. En av dem var Marianne Torstensson, en annan Torsten Cervin från Kungshamn och en tredje Barbro Tendal från Hedesunda i Gästrikland. Ingrid Löfving kom från Vasseröd i Tegneby. Vi uppskattade dessa vikarier. Vid påsk skulle Torsten Cervin åka hem till Kungshamn. Vi skickade med honom ett paket ägg för att visa vår uppskattning. När han kom tillbaka sade han att hans mamma ville framföra ett tack för äggen till eleverna men också till hönsen som värpt äggen. Barbro Tendal gifte sig med tandläkare Lennart Kullman i Hälleviksstrand. Vi skolbarn fick åka till tandkontroll vid kliniken i Hälleviksstrand. Det var förenat med skräck att gå in till Kullman som var känd för att vara hårdhänt.

På rasterna spelade pojkarna fotboll på skolgården och hade satt upp två mål. Flickorna som hoppade rep fick hålla sig undan på en avskild plats. Gymnastik hade vi inte på skolgården utan på parkeringsplatsen framför kyrkan. Där hade vi 60 meters löpning och brännboll m.m. Det hände att vi fick åka till Henån och tävla med andra skolor. Jag vann en medalj för 60 meters sprinterlöpning

Skolresor anordnades på våren. En resa gick till Halden på Norges nationaldag den 17 maj 1954 (se foto). Rutgersson var noga med att vi skulle sjunga och helst lära oss de norska och danska nationalsångerna. En annan skolresa gick till Kalmar där jag särskilt minns besöket på slottet. En klasskamrat som kom från en större gård Ileberg, fick inte följa med på denna resa, eftersom han skulle arbeta med höskörden. Vi andra elever tyckte synd om honom.

Rutgersson tog oss även ut på utflykter för att se på fornminnen i omgivningen. Det gällde en gånggrift i Kårtvet och en stenåldersdös i Haga.

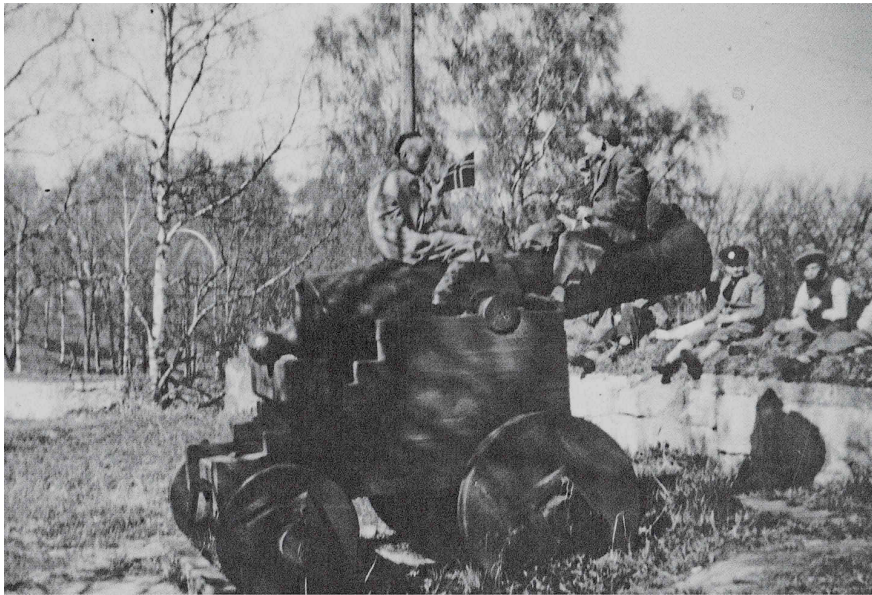

Fig. 45. Skolresa från Gilleby skola till Halden den 17 maj 1954. Vi skolbarn viftar med norska flaggor

Jag har haft stor glädje av att Rutgersson var så noga med att eleverna skulle lära sig världens geografi. Han kunde ha humor. En fråga gällde vilka som var de största städerna i Marocko. Då berättade han med ett smil om en man som åkte till Marocko och Fes.

Barbro Tendal hade som policy att de elever som var färdiga med sina uppgifter fick gå runt och hjälpa andra elever som inte var färdiga. Jag fick hjälpa flickor med räkning och minns hur tacksamma de var. För mig var det glädje att kunna hjälpa till. Jag ville inte sitta stilla och vara sysslöslös.

Många elever hade öknamn. Jag kallades för räven. Andra fick heta hankatten och marängen. Ett par tvillingar fick heta puddingar. En flicka hette svarte-Sonja därför att hennes

mormor hade mycket svart hår och hette Sonja. En pojke kallades för Bern. Rutgersson kände till öknamnen. En gång frågade han vad huvudstaden i Schweiz heter. Då svarade någon: Bern, och det ledde till skratt i klassen. Alla tittade då på den pojke som kallades Bern. Även Rutgersson drog på munnen. En pojke vars pappa var känd som Putte fick heta Putte-Nils. De barn som kom från gården Loppetorp fick heta loppor. En rödhårig flicka med efternamnet Jakobsson kallades för röda Jakob. Flera elever slapp dock sådana namn.

Rutgersson ville att vi skulle lära oss vad ovanliga ord betydde. En gång bad han oss sätta ihop en mening med ordet konkurs. Jag räckte upp handen och svarade: "Gunnar gjorde konkurs". Då drog alla i salen på munnen och tittade på den pojke vars pappa Gunnar ett antal år tidigare hade gått i konkurs med sin lanthandel.

Det var viktigt att visa respekt för Rutgersson när man mötte honom utanför skolan. En gång åkte jag på en hästräfsa och mötte honom när han ledde sin cykel i en uppførsbacke. Jag tog av mig den stickade mössan och bugade djupt. Men så tappade jag huvudbonaden som föll ned på vägen. Rutgersson böjde sig ned och tog upp den till mig. Jag skämdes över att jag tappade mössan just framför min lärare.

Rutgersson bröt mot rådande arbetsfördelning mellan könen när han tvättade kläder i den bäck som flyter förbi Tegneby kyrka. Hustrun Valborg tittade på när hennes man tvättade och gav honom en kyss men hon hjälpte inte till med arbetet. Detta blev omtalat i bygden, dels därför att en man tvättade och dels för att en kvinna gav mannen en kyss på en öppen plats. Båda sakerna var främmande på orten.

När jag avlagt doktorsgraden i Lund 1972 skrev den då åttio-åriga Rutgersson ett brev till min pappa och uttryckte sina varma lyckönskningar. Han skrev: "Jag minns väl Anders från hans skolgång i Gilleby". Detta är ett belägg för att han verkligen intresserade sig för sina elever.

4 Bräcke skola 1955

Den enda fortsättning som fanns efter den sjuåriga folkskolan var en sex veckor lång slöjdtutbildning för pojkar. Den ägde rum i januari och februari 1955 i Bräcke nedlagda skola. Jag fick cykla dit sex kilometer i 28 graders frost vissa dagar i februari. Jag fick stanna på vägen och med händerna tina den isbeläggning som bildats i mina ögonbryn. I slöjdkursen fick vi lära oss att svarva och tillverka olika träföremål i form av svarvade fat, fiskespö och slipshållare.

5 Idrott under skoltiden

Pappa gillade inte att jag cyklade till fotbollsplanen Tavlebordsvallen. Han tyckte att det var onödigt i jämförelse med att arbeta på gården. Mamma var mer förstående för mitt fotbollsintresse. Hon frågade bonden och smeden John i Otteslätt vad han ansåg om fotboll. Svaret var: "De klär av sig nakna och springer galna efter en boll". Mamma hade hoppats att han skulle ha varit mer positiv och att det i så fall skulle ha kunnat påverka pappa till att ändra sin negativa syn.

Jag deltog i träningar på fotbollsplanen vid från tioårsåldern och fram till att jag började studera på Hermods korrespondensinstitut. Då krävde studierna förutom arbetet på gården all min tid och energi. Min uppgift inom fotbollen var att spela i försvaret som nummer 2 eller 4. Mamma sydde

siffran 2 på en tröja och siffran 4 på en annan tröja som jag hade när jag spelade. Hemma spelade jag fotboll med Gunnilla och Helge med flera på gårdsplanen men även ute i en hage där vi lade ut ett par stenar för att markera var målet var. Pappa blev oerhört arg när jag en gång sparkade bollen in i en fönsterruta i ladugården. Det gällde att snabbt ordna med en ny glasruta så att djuren inte skulle frysa. Detta var i december.

Pappa körde bil till Häröd när mormor Hildur fyllde 75 år den 3 december 1951. Jag spelade då fotbollsspel på golvet med min kusin Mats. Pappa hörde att Djurgården spelade mot ett annat lag. Då sade han: "Nu måste vi hem till djurgården", dvs till kor och hästar på Hogen. Det var inte det djurgården jag var intresserad av.

Mitt tidiga fotbollsintresse märks av att jag skrivit ned när jag spelade ett fotbollsspel och använde en tärning för att få fram målresultat mellan olika lag. I min dagbok på 1950-talet har jag noterat fotbollsserier med resultat från varje match, även halvtidsresultat inom parentes.

Lagen bestod av 1) husdjuren korna, hästarna, hönsen, grisarna och katterna. T. ex spelade hästarna-hönsen 1-2 (0-2). I en serie med 10 matcher blev tabellen 1) katterna 12 p. 2) grisarna 11 p. 3) hönsen 11 p. men sämre målskillnad; 4) människorna 9 p. 5) korna 9 p. men sämre målskillnad, 6) hästarna 8 p. Målskillnaden anges för varje lag.

Jag gjorde även serier där grannar i Hogen spelade mot varandra. T ex grannen Tage mot grannen Viktor. Mor och dotter Inger-Signe spelade 2-0 (2-0)

Olika hus på Hogen spelade mot varandra t ex Affären-Posten 3-1 (2-0).

Gårdar spelade mot varandra t ex Torsby-Hälla 4-0 (1-0), Smedby-Ileberg 3-0 (0-0).

Olika lag på Orust spelade mot varandra t ex Morlanda-Myckleby 0-3 (0-0).

Olika landskap ställdes mot varandra t ex Lappland-Västergötland 4-1 (2-0)

Olika landslag spelade mot varandra t ex Belgien-Finland 2-1 (1-0)

Jag skrev ned namnen på alla spelare i allsvenskan. Genom tidningar och radio höll jag rada på hur det gick för mitt favoritlag Helsingborg. I telefon diskuterade jag ofta fotbollsresultat med min klasskamrat Tore Lindqvist i Rålanda.

6 Hermodsstudier för realexamen

Hösten 1954 hade jag börjat på realskolan i Restenäs men längtade hem och slutade efter ett par veckor. Jag fick börja konfirmandundervisning privat hos prosten Knut Jonsson i oktober och blev i december konfirmerad tillsammans med de andra konfirmanderna som läst hela året. Därefter tog jag ett sabbatsår från studierna.

I december 1955 började jag korrespondensstudier hos Hermods i Malmö. Då satt jag hemma och studerade de läroböcker som Hermods gav ut. Vid läsningen skulle frågor besvaras. Svaren skickades i brev med posten till Malmö. Efter några dagar kom svar med utförliga kommentarer och ett betyg på den inlämnade uppgiften.

När jag började läsa på Hermods, kunde jag studera mest på vintern. Min arbetskraft behövdes särskilt under sommarhalvåret. När jag satt på loftet kunde pappa stå utanför fönstret och ropa: "Anders, nu får du komma, för det är hötork",

eller "Nu klarnar det upp", eller "Det blir snart regn". Vid regn kunde inget utearbete ske. Därför längtade jag efter regndagar. Då kunde jag få studera ostörd.

Studierna ledde fram till realexamen i juni 1958. Den föregicks av en fyra månader lång preparandkurs i Malmö. Då delade jag rum med Bertil Jakobsson från Linköping. Han tillhörde Svenska missionsförbundet. Det var första gången som jag mötte en frikyrklig person. Det fanns inga frikyrkor hemma på Orust. Bertil träffade sin blivande fru Vivianne under denna preparandkurs. Hon tillhörde Svenska missionsförbundet i Uppland.

Vid examen kom censorer från Lund och Uppsala. En av dem var lektor i engelska Anton Fägersten från Uppsala. Han hade sommarhus i Nösund och lade märke till min Orustdialekt. Han inledde ett intressant samtal om Nösund med mig

Fig. 46. Här är jag omgiven av mina föräldrar vid real-examen i Malmö den 12 jun i 1958.

när examensprovet var över. Mamma och pappa kom med bil till Malmö vid min examen. Pappas kusin Erik i Kårtvet fick då hjälpa Johan med mjölkningen.

7 Studentexamen på Hermods

Höstterminen 1958 började jag på gymnasiet vid läroverket i Uddevalla men trivdes inte med att vara inackorderad utan återvände hem efter en termin. Då fortsatte jag studierna hos Hermods på halvklassisk linje med latin men inte grekiska. I realexamen hade jag bäst betyg i matematik och kristendom men valde bort att fortsätta att studera matematik som jag ansåg vara ett alltför dött ämne med alla siffror. Det var intressantare med människor och deras föreställningar och därför fick det bli humanistisk linje. Jag gillade språk som var logiska i sin grammatik. Därför tyckte jag om tyska och latin. Engelska hade jag däremot svårare för därför att grammatiken inte var så logisk och att uttalet var annorlunda än i skrift. En nackdel med Hermodsstudierna var att jag inte hade någon att samtala med. I min hemmiljö fanns ingen som kunde varken engelska eller tyska. Inläringen skedde genom att jag fick lyssna på grammofonskivor, men det gav ingen praktisk övning i att tala ett språk.

Före studentexamen i Malmö den 26 maj 1961 deltog jag i en preparandkurs under sex veckor. Vissa ämnen hade jag redan tenterat vid läroverket i Uddevalla. Det gällde kristendom, historia och svenska. Vid studentexamen var professorer från Lund censorer, bland annat professor Sven Kjällström som jag senare skulle möta i Lund. Mamma och Gunilla kom till Malmö vid min studentexamen.

Fig. 47. Studentexamen vid Hermods i Malmö den 26 maj 1961.

8 Militärutbildning

Tre dagar efter studentexamen i Malmö fick jag rycka in som rekryt inom luftvärnet vid Lv6 i Göteborg. Efter ett par veckor blev jag utsedd till signalist som skulle ordna med telefon- och radioförbindelser vid krigsövningar. Den utbildningen var förlagd till Lv2 i Linköping där jag utbildades fram till december 1961. Övningarna skedde vid Hästholmens skjutbana i närheten av Ödeshög. Vi signalister skulle upptäcka flygplan som flög över Vättern och skjuta mot så kallade korvar som drogs efter ett flygplan.

Jag ansåg att militärtjänstgöringen hindrade mitt studieintresse. För att tillfredsställa detta läste jag grekiska på gymnasienivå hos Hermods på ledig tid på kvällarna. Jag fick tillgång till ett studierum. Jag var inte intresserad av närmare kontakter med andra rekryter under ledighet. Deras intressen och samtalsämnen gällde mest alkohol och flickor. De kryddade sitt tal med svordomar. De rekryter som hade svårt att hålla ordning på sin ekonomi lämnade dagsersättningen på 3,75 kr till mig. Utbetalning på 37,50 kr skedde var tionde dag. Jag fick precis som pappa fungera som en inofficiell bank.

Befälen tilltalade oss med med efternamn. Bland rekryterna användes några smeknamn. Jag hette Orust beroende på min hemort eller Sillen eftersom kamraterna från Göteborg ansåg att min dialekt påminde om uttalet bland fiskarbefolkningen i Bohuslän.

Jag gjorde det jag skulle i det militära. Vid manövrar fick jag bära tunga rullar med telefonkablar på ryggen. En gång ramlade jag ner i en tjärn som inte syntes under snötäcket. Jag kom upp och fick springa några kilometer i den kalla vinterkylan till tältet för att byta till torra kläder.

Fig. 48. Signalplutonen vid Lv2 i Linköping hösten 1961.

Signalister hade inte gevär utan pistoler som var ett farligt vapen att hantera. Vid en skjutövning råkade en rekryt av misstag trycka av ett skott som nästan träffade en annan soldat i foten. Då blev det en rejäl utskällning från underofficeren som ledde övningen. Vid vissa skjutövningar tävlade vi om medaljer. Jag var inte intresserad av skytte och tränade därför inte mer än nödvändigt. Ändå lyckade jag vinna en silvermedalj vilket överraskade de andra rekryterna som hade tränat mycket mer än jag. Att skjutningen gick så bra hängde ihop med att jag inte spände mig i förväg. Jag kunde vara lugn, ty jag hade inget att förlora.

På helgerna åkte i stort sett alla rekryter hem. Det gick utmärkt att lifta två och två med militär uniform.. En helg i augusti 1961 fick vi inte permission. Det var just när Berlinmuren hade uppförts den 13 augusti 1961. Det ledde till militär osäkerhet eftersom det gällde Sveriges närområde.

Under tiden i Linköping tog jag körlektioner i en privat bilskola. Den 5 december skulle jag göra uppkörningsprov när det var ett snöslaskväder. Det var inte lätt att fickparkera i det hala väglaget, men jag lyckades klara provet.

I Linköping tog jag upp kontakten med min rumskamrat vid realexamen i Malmö Bertil Jakobsson. Jag fick följa med honom till hans kyrka inom Svenska missionsförbundet. Det var första gången jag stiftade bekantskap med en frikyrkoför-samling.

I januari 1962 återvände vi signalister från Linköping till Lv6 i Göteborg. Övningarna skedde på Ringenäs´ skjutfält utanför Halmstad men även i Kvänum i Västergötland. Där hade vi en manöver i mars i tjugo graders kyla. Det var extremt kallt att först åka på ett lastbilsflak ovanpå halmbalar från Ringenäs till Kvänum. Vid framkomsten sent på kvällen skulle vi med spett hugga hål för tältpinnarna i den frusna marken. Till slut fick vi upp tälten och kunde värma oss vid en eldstad mitt i tältet innan vi skulle sova ovanpå halmen.

Muck var den 22 mars 1962 till alla rekryters glädje. Efter denna grundläggande utbildning fick jag göra två repetitionsövningar under en månad 1971 och 1977 på Ringenäs´ skjutfält.

9 Universitetsstudier i Lund

Intresset för människor och deras föreställningar ledde till att jag efter militärtjänstgöringen började läsa vid Lunds universitet höstterminen 1962. Jag valde Lund eftersom jag hade erfarenhet från Skåne genom de två preparandkurserna på Hermods i Malmö. Jag började studier i teologi med tanken att bli lärare. Pappa ville inte att jag skulle bli präst. Han

motiverade det med att en präst måste vara ekonomiskt rättskaffens, vilket han själv var mot andra människor men inte mot staten vid deklarationer (se ovan).

Det gällde att hitta en studentbostad. Mamma kontaktade en Orustbekant vars dotter bodde i Lund. Jag fick ett inackorderingsrum hos hennes svärmor fru Acke som var änka och bodde i ett stort hus i utkanten av Lund. Därifrån kunde jag cykla till föreläsningarna. Mamma skickade matpaket med hårt bröd m.m. med posten till mig. Under den första terminen åkte jag inte hem någon gång.

Teologiutbildningen startade med en tre terminers översiktscurs. En god sammanhållning mellan studenter rådde på denna kurs med omkring 80 studenter fördelade på två avdelningar. Hebreiska och grekiska var viktiga ämnen. Jag klarade dessa språkstudier och kunde även hjälpa andra studenter. Lektor Sundberg som undervisade i hebreiska var sträng. Han kunde vara irriterad och slog då med kraft igen de höga dörrarna i universitetshuset. Studenter var därför rädda för honom. Den ena delen av översiktscursen hade honom som lärare och den andra gruppen hade den vänlige docenten och senare professorn Gösta Vitestam. Jag var först tilldelad Vitestams grupp som emellertid blev för stor. Några studenter skulle flyttas över till Sundbergs grupp. Däribland var jag. En sådan överflyttning var inte populär, men jag hade inget annat val än att anpassa mig. Den bästa läraren under översiktscursen var enligt min mening docent Lars Österlin i kyrkohistoria. Han gick på ett intresseväckande sätt igenom texter som olika personer inom kyrkohistorien hade skrivit.

Föreläsningarna ägde antingen rum i universitetshuset eller på Theologicum på Sandgatan 1. Där fanns bibliotek där

studenter kunde sitta och läsa. I pauserna gick vi över gatan till caféet Ateneum för att köpa mat och träffa andra studenter. Sent på kvällen brukade jag på nytt gå till Ateneum för att äta kvällsmat, samtala med andra studenter och läsa tidningar, inte minst min lokaltidning Bohusläningen.

På denna översiktskurs träffade flera studenter sina blivande äktenskapspartners, men jag var inte intresserad av att bilda familj. Det var inte tänkbart att förena intensiva studier och påtvingat gårdsarbete med att ha familj. När jag träffade min fru Kristina 1986 och vi gifte oss 1987, var både pappa och mamma döda 1980 respektive 1984. 1988 fick vi sonen Johan.

Efter ett läsår som inneboende hos fru Acke fick jag hyra en studentlägenhet på Göteborgs nationshus på Östra Vallgatan. På varje våning fanns ett gemensamt kök som jag nästan aldrig använde. Jag gick hellre till caféer eller restauranger. Frukost åt jag på café Miklagård som tillhörde Svenska missionsförbundet. Jag ville inte involvera mig i det sociala livet i köket på Östra Vallgatan eftersom jag var rädd för att min studieaktivitet skulle bli störd. En student på min våning som också var teolog kallade mig skämtsamt för "Den gäckande skuggan". Jag stängde gärna dörren efter mig om jag hörde att någon rörde sig i korridoren.

Efter översiktskursen skulle vi läsa fristående ämnen och sedan tentera muntligt om vi skulle avlägga teologie kandidat examen. Jag valde alla de åtta ämnen som fanns till buds. Innan de muntliga tentamina fick jag höra berättelser om hur olika professorer var att tentera för. Professor Sven Kjöllersström i praktisk teologi hade en utstående bula på sin hjässa. Det talades bland studenter om att han var på dåligt humör när den bulan kliade. Det var alltså ett vågspel om bulan

kliade under tentamensdagen. För mig gick tentamen bra. Så antagligen kliade inte bulan den dagen. Professor Hugo Odeberg i Nya testamentets exegetik var kortväxt, gick framåtlutad med hunden framför sig. Det såg ut som om hunden visade vägen för honom. Jag hade fått höra att när man tenterade i hans hem, så skulle man allra först hälsa på hunden som låg vid Odebergs fötter. Jag hälsade alltså värdsamt mot hunden. Odeberg verkade nöjd och inledde tentamen som fick ett lyckat resultat. Docent Olof Pettersson i religionshistoria var en gemytlig man som rökte breda cigarrer. Att tentera för honom förutsatte att man tålde den kraftiga röken i hans tjänsterum.

En samlingsplats en gång i månaden under tiden i Lund var sammankomster inom Göteborgs stifts teologgrupp. Det värdefulla var mötena med andra studenter som kom från Västkusten. Föredragshållarna var verksamma i Göteborgs stift.

Jag tänkte bli lärare i kristendomskunskap och historia. Fakta i historien tilltalade mig. Efter teologie kandidat examen i december 1964 började jag därför läsa historia 1965. För att kunna avlägga filosofie magister examen behövde jag gå en kurs i pedagogik, och det gjorde jag parallellt med historiestudierna. Genom dessa studier kom jag in på etnologiämnet som för mig upplevdes mer vardagsnära än historieämnet. Min kommande handledare Nils-Arvid Bringéus föreläste om kulturhistoria på Kulturhistoriska museet i Lund.

Efter filosofie magister examen i december 1965 ville jag börja undervisa och sökte och fick ett vikariat vid läroverket i Trollhättan. Pappa uppskattade att jag äntligen var färdig med studierna och kunde börja tjäna egna pengar. Mina undervisningsämnen blev kristendom, historia och samhällskunskap. Jag fick ibland hålla morgonsamling och talade då

om något historiskt ämne. Jag gick in med liv och lust för att undervisa. Vad jag inte hade räknat med och som inte heller togs upp vid pedagogikstudierna i Lund, var stökigheter bland elever och höga ljudnivåer under lektionerna. Det gällde realexamensnivån men inte på gymnasiet. Jag kom inte till rätta med dessa problem och kände mig misslyckad. Jag ville inte vara polis utan lärare och beslöt mig därför att återuppta studierna i Lund. Under våren 1966 hade jag på ledig tid läst in A-kursen i etnologi och tenderade muntligt för Nils-Arvid Bringéus i augusti 1966.

I september 1966 började jag B-studier i etnologi i Lund och lyckades få tag i ett privat studentrum. Min lärare blev docent Sven B. Ek och jag skrev B-uppsats om sociala markeringar på kyrkogårdar i Lund. Denna studie var en del av hans forskningsprojekt Nöden i Lund.

Våren 1967 läste jag C-kursen i etnologi för Bringéus. Uppsatsen handlade om minnesdrickning vid begravning. Detta ämne ingick i Bringéus' forskningsfält om ritualer vid död och begravning.

Jag fick en studieplats på etnologiska institutionen där jag studerade länge på kvällarna. En kväll när jag blev trött, lade jag mig för att vila en stund på golvet men somnade. Då kom Bringéus in på rummet och fann mig sovande på golvet. Jag skämdes oerhört över detta. Bringéus berättade sedan skämtsamt om denna händelse. Den muntliga tentamen på C-kursen fick jag göra hos professor Sigfrid Svensson under hans sista tjänstgöringsdag den 30 juni 1967.

Under läsåret 1966-1967 konkurrerade Bringéus och Ek om att efterträda Sigfrid Svensson som professor när han skulle pensioneras. Det var en spänningsfylld tid för oss studenter.

Vem av de sökande skulle avgå med segern? Jag lyssnade på deras provföreläsningar. De sakkunniga gav Bringéus förord. Ek överklagade men Bringéus utnämndes till tjänsten av regeringen.

Därmed var jag färdig med min grundutbildning och kunde påbörja min forskarbana i etnologi den 1 juli 1967 eftersom jag tilldelats ett tvåårigt licentiatstipendium på 700 kronor i månaden. För att få veta vad som sedan hände på forskningsfronten hänvisar jag till mitt avsnitt i antologin *Makt. Bruk och missbruk*, 2024.

Personlig bakgrund och erfarenhet relaterat till forskarbanan

I mitt CV vid Oslo universitet omtalas mina forskningsintressen: Folklig religion, kustkultur, bondekultur, kulturmöten, turismhistoria, alkohol och nykterhet, ritualer vid livets högtider, medicinhistoria, symboler på gravminnen och gränskultur relaterad till Norge. <https://www.hf.uio.no/ikos/personer/vit/kulturhistorie-og-museologi/emeriti/agustavs/index.html>

Ämnesvalet för min doktorsavhandling var från början relaterat till att mamma berättat om sin kyrktagning efter min födelse. Samtidigt valde jag bort en undersökning om höbärgning eftersom detta var negativt laddat sedan min uppväxt.

Att jag överhuvudtaget återvände till fortsatta studier och forskning efter filosofie magister examen 1965 måste ses i sammanhang med mina negativa erfarenheter av att vikariera som lärare vid läroverket i Trollhättan vårterminen 1966. Att jag valde just etnologi berodde på Nils-Arvid Bringéus föreläsningar i kulturhistoria inom historieämnet. Jag kände

igen min bakgrund när Bringéus föreläste om bondekultur. Livet på landsbygden var centralt inom etnologiämnet på 1960-talet innan studier av stadskultur kom att dominera ämnesinriktningen från och med 1970-talet.

Intresse för religiösa rörelser tog sin början vid konfirmationsundervisningen. Frikyrkor fanns inte på Orust men på grannön Tjörn. Min nyfikenhet väcktes för att undersöka det främmande som frikyrkorna på Tjörn stod för. Det resulterade bland annat i boken *Pingströrelsen på Åstol*, 1984. Intresset för frikyrkor väcktes även genom kontakterna med min rumskamrat vid realexamen i Malmö Bertil Jakobsson från Linköping.

Mina studier av fiskarbefolkning hänger helt klart samman med mina resor med pappa i bilen till fiskelägena på västra Orust för att leverera säd. Dessa orter låg bara ett par mil bort, men ändå var levnadssätten så olika. Befolkningen i kustorterna åt till exempel lutfisk till påsk. Fiskare sålde färsk fisk på Hogen och köpte då ägg. Här grundlades mitt intresse för att studera kulturmöten mellan bondebefolkning och fiskarbefolkning.

I dessa kustorter fanns också sommargäster som var något nytt för mig. Hur levde de tillsammans med fiskarbefolkningen? Det ledde fram till boken *Sommargäster och bofasta*, 1981, och en fortsättning och fördjupning i boken *Resident Populace and Summer Holiday Visitors*, 2013.

Min forskning om alkohol och nykterhet har sin utgångspunkt i att alkohol ingick som en naturlig del av livet på landsbygden under min uppväxt. Måttlighet utgjorde normen. Pappa lånade ut brännvin till personer som drack måttligt. Jag såg flera missbrukare samlas utanför affären i

Hogen för att köpa öl och sedan snabbt dricka upp innehållet utanför affären. Det förekom att de raglade därifrån med sin cykel. Däremot kände jag inte till att det fanns nykterister som aldrig drack alkohol. Dem mötte jag på Tjörn. Min fråga var: Vad var det för människor som valde total avhållsamhet? Detta intresse ledde fram till böckerna *Nykterhetsrörelsens människor i Valla, 1992, Improper Use, Moderation or Total Abstinence of Alcohol, 2021* och *Missbruk av alkohol, 2022*.

Att jag studerat medicinhistoria i äldre läkarberättelser kan kopplas samman med de läkare och veterinärer som jag tidigt mötte. Vilka var dessa människor som stod på ett märkbart avstånd från lantbrukarbefolkningen? Det ledde bland annat till mitt kapitel i antologin *Hälsa och miljö*, utgiven av Strömstad akademi 2018.

Intresse för Norge i relation till Sverige tog sin början när läraren Nils Rutgersson i folkskolan lärde oss den norska nationalsången och tog oss med på en skolresa till Halden den 17 maj 1954. Pappa såg upp till Norge med tanke på att villkoren för jordbruk var mycket gynnsammare där än i Sverige. Han var inte främmande för tanken att Bohuslän kunde tillhöra Norge som det gjorde fram till 1658. För bönderna hade det i alla fall varit en fördel enligt honom. 1999 skrev jag kapitlet Flöden över gränser i antologin *Gränsmöten*, som jag redigerade i Strömstad tillsammans med Rolf Danielsson. 2019 utgavs *Historical Changes in Alcohol Contacts across the Swedish-Norwegian Border*. Här kopplas mitt intresset för alkohol ihop med kulturmöten mellan Norge och Sverige.

Berättelser utgör en central del inom folkloristiken och det kallas för narratologi. Min nyfikenhet inom detta område kommer från mamma som gärna lyssnade när andra

berättade och själv berättade i om sin bakgrund i Myckleby. I mitt hem lyssnade jag till många berättelser när gäster kom på besök. Det ledde fram till skriften *Folklore och sociala konflikter. En studie av "skvaller" i ett fiskeläge*, 1981. 1958 fick jag i uppgift på Hermods att skriva om temat Mormor berättar. Det var första gången jag utförde en intervju. Intresset för fältarbete i form av intervjuer och observationer grundlades tidigt när jag lyssnade på berättelser, ställde frågor och observerade vad som hände runt omkring mig. 1982 kom skriften *Förtegenhet vid etnologiska intervjuer* och 2005 redigerade jag antologin *Kulturvetenskap i felt*. I antologin *Vilken metod är bäst?*, 2023, har jag reflekterat över fältarbeten om känsliga teman som är svåra att tala om.

Nyfikenheten på kyrkogårdar och gravstenar grundlades när jag med mamma skötte om familjegravarna på Tegneby kyrkogård. Jag fick bära vatten till blommorna samtidigt som jag läste inskrifterna på olika gravstenar. 2003 publicerades boken *Gravstenar i Norge och Sverige som symboler för känslor, tankar och idéer i vår egen tid* och 2014 *Grave memorials as cultural heritage in western Sweden in the 1800s*.

När arbetena på gården kommit på distans nästan 30 år efter pappas död, skrev jag boken *Bondeliv på 1800-talet*, 2009. Den bygger på dagböcker och brev skrivna av bonden Jakob Jonsson (1795-1879) på gården Prästbacka i Röra socken som ligger tre kilometer från Hogen. Vid analyserna kunde jag dra nytta av erfarenheterna från min bondebakgrund. Många likheter fanns mellan livet i Prästbacka på 1800-talet och på Hogen under 1900-talet innan mekaniseringen av jordbruket satte in med kraft.

Studierna på Hermods lärde mig självständighet, disciplin och uthållighet. Det fanns ingen lärare att tillfråga eller

någon som skyndade på studietakten. Framgången berodde på dig själv. Det enda negativa med Hermodsstudierna var inläringen av uttalet av främmande språk. Min bristande erfarenhet att samtala på engelska ledde till att jag länge undvek kontakter med den anglosaxiska världen och i stället satte på den tyskspråkiga världen. Att tala tyska har jag upplevt mycket lättare.

Arbetet på gården gav mig en fysisk styrka som är en viktig komponent när hjärnan skall tänka klart. På det biologiska planet har jag uppenbarligen ärvt en oerhörd arbetsenergi och arbetslust från pappa. Både han och jag har gått in med liv och lust för de uppgifter som vi valt och engagerat oss i.

Summa summarum: Med undantag av avhandlingsämnet har jag på egen hand funnit mina forskningsteman. Innan jag hade genomfört denna studie var jag inte klar över hur påverkad jag uppenbarligen varit av min personliga bakgrund vid valet av forskningsteman. Nyfikenheten att ta reda på det annorlunda som jag mötte utmanade mig. Jag ville sätta det i sammanhang med det som jag själv haft nära inpå mig. En fråga för framtiden är om andra forskare kommer att göra liknande upptäckter när de letar efter inspiration till sin forskning i sitt eget förflutna.